

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Ἐνάτος

Συνδρομή ἰσημία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20. — Αἱ συνδρομαὶ ἀρχονταγαπῶ
1 ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἰσημίαι. — Γραφεῖον τῆς Διοικήσεως: Ὁδὸς Σταθίου, 6.

9 Μαρτίου 1880

Σφραγὶς τῆς κοινότητος τῆς
ΕΠΑΡΧ. ΑΡΚΑΔΙΑΣ
ἐπὶ ἐπαναστάσεως.

Ἡ ἀνωτέρω σφραγὶς ἐλήφθη ἐκ πιττακίου τοῦ μακαρίτου Πρωτοσυγγέλλου Ἀμβροσίου Φραντζῆ, περὶ τοῦ ὁποῦ οὗ κ. Μάμουκας εὐηρεστήθη, τῇ αἰτήσῃ ἡμῶν, νὰ πιστεῖται ἡμῖν τὰ ἐπόμενα: Σ. τ. Δ.

Τὸ πιττάκιον τῆς 21 Ἰουλίου 1821 εἶναι αὐτόγραφον τοῦ μακαρίτου Πρωτοσυγγέλλου Ἀμβροσίου Φραντζῆ, — ἐξαδέλφου τοῦ ἀοιδίμου Ἀρχιερέως Χριστιανουπόλεως Γερμανοῦ (ἐνὸς τῶν ἐν ταῖς φυλακαῖς τῆς Τριπολιτζᾶς κρατηθέντων ὁμηρῶν — ἱερατικῶν τε καὶ προκρίτων τῆς Πελοποννήσου), — μέλους τῆς ἐταιρίας τῶν Φιλικῶν, — μέλους τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας ἐν ἔτει 1822 — καὶ συγγραφέως τετρατόμου «Ἐπιτομῆς τῆς ἱστορίας τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ 1715 ἔτους μέχρι τοῦ 1835». Ἡ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ πιττακίου τούτου σφραγὶς ἀνήκει — ὡς εἰκάζω — εἰς τὴν τῆς ἐπαρχίας Ἀρκადίας (τὰ νῦν Κυπαρισσίας) κοινότητα. Βίς τὴν διοίκησιν δὲ τῶν κοινῶν τῆς ἐπαρχίας ἐκεῖνης ἐλάμβανε σπουδαῖον μέρος ὁ τὸ πιττάκιον γράψας, διὰ τὴν τὴν προσωπικὴν του ἀξίαν, καὶ ὡς ἀντιπροσωπῶν τὸν ὁμηρεύοντα Ἀρχιερέα.

Τῆ 20 Φεβρουαρίου 1880. Α. Ζ. ΜΑΜΟΥΚΑΣ

Παράδοξα τῆς γλώσσης:

Περὶ ἀνθρώπου θνήσκοντος λέγομεν ὅτι «ἀφίνει τὴν γῆν» ἀκριβῶς καθ' ἣν στιγμὴν μέλλει νὰ εἰσέλθῃ εἰς αὐτήν.

1. Πιττάκιον ἐκάλουον οἱ Βυζαντινοὶ τεμάχιον μεμβράνης ἢ χάρτου χρησιμεύον ὡς πίναξ ἢ ὡς σημειωματάριον. Εἶνε λίξις ἑλληνικὴ ἐκ τοῦ πίττα ἢ πίσσα· διότι κατ' ἀρχὰς μετεχειρίζοντο φυλλίνους πίνακας παπισσωμένους ὡς τοιαῦτα σημειωματάρια.

ΤΟΜΟΣ Θ' — 1880

ΑΝΕΥ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

[Μυθιστόρημα Ἐκτορος Μαλὸ βοαδευθὲν παρὰ τῆς γαλλικῆς Ἀκαδημίας. Μετάφρασις Α. Π. Ραγκαβῆ].
Συνήχημα ἰδί' σελ. 132.

Β'

Ὁ σύζυγος τῆς τραφοῦ.

Ἐπλησίασα κ' ἐγὼ νὰ τὸν ἐναγκαλισθῶ. Διὰ τῆς ἄκρας τοῦ ραβδίου του ὅμως μὲ ἀπεμάκρυνε.

— Τί πράγμα εἶν' αὐτός;

— Εἶναι ὁ Ῥεμῆς.

— Μὲ εἶχες εἰπεῖ...

— Ναι, τῷ ὄντι ὅμως... δὲν ἦτον ἀλήθεια, διότι...

— Ἄ! Δὲν ἦτον ἀλήθεια, δὲν ἦτον ἀλήθεια.

Καὶ ἐπροχώρησέ τινα βήματα πρὸς ἐμὲ, ἔχων ὑψωμένον τὸ ραβδίον· ἐγὼ δὲ αὐτομάτως ὡπισθοδρόμησα.

Τί εἶχον κάμει; Τί ἦτον τὸ ἐγκλημά μου; Διὰ τί νὰ μὲ δεχθῆ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὅταν ἐπήγαινα νὰ τὸν ἐναγκαλισθῶ;

Ἄλλὰ καιρὸς δὲν μοι ἔμενε πρὸς ἐξέτασιν τῶν διαφορῶν αὐτῶν ζητημάτων, διασταυρουμένων εἰς τὸ πνευμά μου ἐν πολλῇ ταραχῇ.

— Βλέπω ἔχει' ἐδῶ ἀποκορῆν, εἶπε. Τόσω τὸ καλῆτερον, διότι πεινώ μὲ τὰ σωστά μου. Τί ἔχεις διὰ τὸ δεῖπνον;

— Ἐκαίματα τηγανίταις.

— Τὸ βλέπω. Δὲν ἔχεις σκοπὸν ὅμως νὰ θρέψῃς μὲ τηγανίταις ἀνθρώπον ὅστις ἐπεριπάτησε τέσσαρας ὥρας.

— Ἄλλὰ δὲν ἔχω τίποτε· δὲν ε' ἐπροσμεναμεν.

— Πῶς τίποτε; Τίποτε δὲν ἔχεις διὰ τὸ δεῖπνον;

Καὶ περιέσφερε τὸ βλέμμα πέριξ του.

— Ἐδῶ εἶναι βούτυρον.

Ἐπειτα ὑψώσε τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὴν ὄρφην, ὅπου ἄλλοτε ἐκρέματο τὸ παστόν. Τὸ καρφίον ὅμως ὅπου ἐκρέματο ἦτον κενὸν πρὸ πολλοῦ, καὶ εἰς τὴν δοκὸν ἦσαν μόνον τινὲς ὀρυμαθιοὶ κρομμυδίων καὶ σκόρδων.

— Ἐδῶ εἶναι κρομμύδια, εἶπε, ῥίπτων κάτω ἓνα ὀρυμαθὸν διὰ τοῦ ραβδίου του. Τέσσαρα ἢ πέντε κρομμύδια καὶ ὀλίγον βούτυρον, ἔγινε τὸ φαγίμας. Ἐβγάλε τὸ ζυμαρί ἀπὸ τὸ τηγάνι καὶ τηγάνισε τὰ κρομμύδια.

Νὰ ἐβγάλῃ τὸ ζυμαρί ἀπὸ τὸ τηγάνι! Ἡ

μάνη Βαρβερίνα δὲν ἀπεκρίθη, καὶ ἔσπευσε νὰ κάμῃ καθὼς ὁ ἄνδρας τῆς ἤθελεν· αὐτὸς δ' ἐκάθησεν εἰς τὴν ξυλλινὴν ἔδραν πλησίον τῆς ἐστίας.

Δὲν εἶχον τολμήσει ν' ἀφήσω τὸν τόπον ὅπου τὸ ράβδιον τοῦ μ' ἔφερε, καὶ στηριζόμενος εἰς τὴν τράπεζαν, τὸν ἠτένιζον.

Ἦτον ἄνθρωπος πεντηκοντούτης περίπου· εἶχε τὸ πρόσωπον αὐστηρὸν, τοὺς τρόπους τραχεῖς. Ἡ κεφαλὴ τοῦ ἐκλινε πρὸς τὸν δεξιὸν ὠμόν τοῦ ἐξ αἰτίας τῆς πληγῆς τοῦ, καὶ τὸ σωματικὸν τοῦτο ἐλάττωμα τὸν καθίστα ἀκόμη δυσχερότερον.

Ἡ μάνη Βαρβερίνα εἶχε βάλει πάλιν τὸ τηγάνιον εἰς τὴν φωτιά.

— Μὲ τόσον τιποτέμιον βούτυρον θὰ κάμῃς τὸ φαγί; εἶπε.

Κ' ἐπῆρε τὸ βούτυρον ἀπὸ τὸ πινάκι, καὶ τὸ ἔρριψεν ὅλον εἰς τὸ τηγάνιον.

Βούτυρον λοιπὸν δὲν ὑπῆρχε πλέον, ἐπομένως οὔτε τηγανίται.

Εἰς πᾶσαν ἄλλην στιγμὴν ὁμολογῶ ὅτι βαθέως θὰ μ' ἐθλίβεν αὐτὴ τῶν ἐλπίδων μου ἡ καταστροφή· τότε ὅμως οὔτε τηγανίτας πλέον ἐσυλλογιζόμην οὔτε λαλαγιέτας, καὶ μία μόνον ἰδέα μὲ ἀπησχόλει, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος ὁ φαινόμενος τόσον τραχὺς, ἦτον ὁ πατήρ μου.

— Ὁ πατήρ μου, ὁ πατήρ μου! Αὐτὴν τὴν λέξιν ἐπαναλαμβάναν κατ' ἐμαυτὸν μηχανικῶς.

Ποτὲ δὲν εἶχον σκεφθῆ εὐκρινῶς τί ἐστὶ πατήρ, καὶ συγκεχυμένως πως, ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας, ἐνόμιζον ὅτι πατήρ ἦτον μήτηρ ἔχουσα χονδρὴν τὴν φωνήν· ὅταν ὅμως εἶδον αὐτὸν ὁστις ἐφύτρωσεν ἐμπρὸς μου, λυπηρὸν αἰσθημα τρόμου κατέλαβε τὴν καρδίαν μου.

Ἦθελον νὰ τὸν ἐναγκαλισθῶ, καὶ μ' ἀπέκρουσε διὰ τοῦ ἄκρου τῆς ράβδου τοῦ· διατί; Ἡ μάνη Βαρβερίνα ποτὲ δὲν μ' ἀπέκρουσε ὅταν ἤθελον νὰ τὴν ἐναγκαλισθῶ· ἐξ ἐναντίας μοι ἠνοιγε πάντοτε τὰς ἀγκάλας τῆς καὶ μ' ἐσφιγγεν εἰς τὸ στῆθος τῆς.

— Ἀντί νὰ στέκεσ' ἐκεῖ ξηρὸς σὰν νὰ ξεπάγιασες, μοι εἶπε, σείσου, βάλε τὰ πινάκια.

Ἐβαλα ἀμέσως τὰ πινάκια εἰς τὴν τράπεζαν. Τὸ ζουμί ἦτον ἑτοιμὸν, καὶ ἡ μάνη Βαρβερίνα τὸ ἐκένωσε.

Τότε ἐσηκώθη καὶ ἐκεῖνος ἀπὸ τὴν ἐστίαν ὅπου ἐκάθητο, ἤλθε καὶ ἐκάθησεν εἰς τὴν τράπεζαν καὶ ἤρχισε νὰ τρώγῃ· διεκόπτετο μόνον ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν, καὶ ἐστήριζε τὰ βλέμματα εἰς ἐμέ.

Ἦμην δὲ τόσον τεταραγμένος, τόσον ἀνήσυχος, ὥστε δὲν ἠμπόρουν νὰ φάγω, καὶ τὸν ἐβλεπαν κ' ἐγὼ, ἀλλὰ κρυφίως, κυττάζων κατὰ γῆς ὅταν τὸ βλέμμα μου ἀντίκρυζε τὸ ἐδικόν του.

— Ποτὲ δὲν τρώγει περισσότερο ἀπὸ τόσον; εἶπε τέλος πάντων, ἐκτείνων πρὸς ἐμέ τὸ χουλιάρι του.

— Ὁ! μάλιστα, πολὺ καλὰ τρώγει.

— Τόσον τὸ χειρότερον. Τοῦλάχιστον αἰ δὲν ἔτρωγε.

Ἐννοεῖται ὅτι δὲν εἶχον ὄρεξιν νὰ ὀμιλήσω, καὶ ἡ μάνη Βαρβερίνα καὶ ἐκεῖνη διάθεσιν δὲν εἶχε διὰ συνδιάλεξιν, ἀλλ' ἐπήγαινε καὶ ἤρχετο πέραξ τῆς τράπεζης, καὶ μόνον ἐπρόσεχε νὰ ὑπηρετῇ τὸν ἄνδρα τῆς.

— Λοιπὸν δὲν πεινάς; μοι εἶπεν ἐκεῖνος.

— Ὅχι.

— Τότε λοιπὸν πήγαινε νὰ πλαγιάσῃς, καὶ κύτταξε νὰ κοιμηθῇς ἀμέσως. Ἀλλέως θὰ θυμώσω.

Ἐν βλέμμα τῆς μάνης Βαρβερίνας μὲ εἰδοποίησεν ὅτι πρέπει νὰ ὑπακούσω χωρὶς ἀντιλογίας· ἀλλὰ καὶ οὔτε ἦτον ἀναγκαῖα ἡ προτροπὴ τῆς αὐτῆς, διότι νὰ παρακούσω κάμμιαν δὲν εἶχον διάθεσιν.

Ὡς δὲ εἰς πολλὰς οἰκίας χωρικῶν, οὕτω καὶ εἰς τὴν ἐδικὴν μας τὸ μαγειρεῖον ἦτον συγχρόνως καὶ ὁ κοιτῶν μας. Πλησίον τῆς ἐστίας ἦσαν ὅσα ἐχρησίμευον εἰς τὸ γεῦμα, ἡ τράπεζα, ἡ σκάφη τοῦ ζυμώματος, ἡ ἀγγειοθήκη· εἰς τὴν ἄλλην ἄκραν τὰ σκεύη διὰ τὸν ὑπνόν· εἰς τὴν μίαν γωνίαν ἡ κλίνη τῆς μάνης Βαρβερίνας, εἰς τὴν ἄλλην ἡ ἐδική μου, εἰς εἶδος χωρισμάτος, ἔχοντος ἐμπρὸς κόκκινον παραπέτασμα.

Τάχιστα ἐξεδύθην καὶ ἔπεσα εἰς τὸ στρώμα. Νὰ κοιμηθῶ ὅμως ἦτον ἄλλος λόγος.

Κατὰ διαταγὴν κανεῖς δὲν κοιμάται· μόνον ὅστις νυστάζει καὶ εἶναι ἥσυχος, ἐκεῖνος κοιμάται.

Ἐγὼ ὅμως ἥσυχος δὲν ἦμην καὶ δὲν ἐνύραζον. Ἐξ ἐναντίας ἦμην πολὺ τεταραγμένος, καὶ δυστυχέστερος ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν.

Πῶς; πατήρ μου ἦτον αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος; Τότε λοιπὸν διατί μ' ἐκακομεταχειρίζετο τόσον;

Ἐκόλλησα ὅμως τὴν μύτην μου εἰς τὸν τοῖχον, κ' ἐπροσπάθουν ν' ἀποδιώξω αὐτὰς τὰς ἰδέας καὶ νὰ κοιμηθῶ καθὼς μοι εἶχε διατάξει. Ἀλλ' ἦτον ἀδύνατον· ὁ ὑπνός δὲν ἤρχετο. Ποτὲ δὲν ἤσθάνθη· τὸν ἑαυτὸν μου τόσον ἐξυπνον.

Ἀφ' οὗ παρῆλθεν ὀλίγος καιρὸς, δὲν ἤξεύρω πόσος, ἐνόησα ὅτι κάποιος ἐπλησίαζεν εἰς τὴν κλίνην μου.

Τὸ βῆμα ἦτον βραδύ, βαρὺ καὶ συρόμενον, καὶ ἀμέσως διεκρίνα ὅτι δὲν ἦτον ἡ μάνη Βαρβερίνα.

Θερμὴ πνοὴ ἐπέρασε εἰς τὴν κόμην μου.

— Κοιμᾶσαι; ἠρώτησε φωνὴ βαθεῖα, ὡς πνιγυμένη.

Ἐγὼ δὲ, ποῦ ν' ἀποκριθῶ; οἱ φοβεροὶ ἐκεῖνοι λόγοι «θὰ θυμώσω», ἀντήχουν ἀκίμη εἰς τὴν ἀκοήν μου.

— Κοιμᾶται, εἶπεν ἡ μάνη Βαρβερίνα. Μόλις πλαγιάζει, καὶ ἀποκοιμάται. Εἶναι ἡ συνή-

θειά του. Ἦμπορεῖς νὰ ὀμιλήσῃς, καὶ μὴ φοβηθῆς νὰ σ' ἀκούσῃ.

Ἐννοεῖται ὅτι ἔσπευε νὰ εἰπῶ ὅτι δὲν κοιμῶμαι· ἀλλὰ δὲν ἐτόλμων. Μοι εἶχον διατάξει νὰ κοιμηθῶ, δὲν ἐκοιμώμην, λοιπὸν ἔπταιον.

— Ἡ δίκη σου τί γίνεται; ἠρώτησεν ἡ μάνη Βαρβερίνα.

— Τὴν ἔχασα. Οἱ κριταὶ ἀπεφάσισαν ὅτι ἐγὼ ἔπταια διότι εὐρέθην ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὰ ξύλα ὅταν ἔπεσαν, καὶ ὅτι ὁ ἐργολάβος τίποτε δὲν μὲ χρεωσταῖ.

Καὶ τότε ἐκτύπησε δυνατὰ μὲ τὸν γρόνθον εἰς τὴν τράπεζαν, καὶ ἤρχισε νὰ βλασφημῇ χωρὶς νὰ λέγῃ ἕνα λόγον φρόνιμον.

— Τὴν δίκην τὴν ἔχασα, ἐξηκολούθησεν ἔπειτα. Τὰ χρήματά μας τὰ ἔχασα. Εἶμαι στρεβλωμένος, εἶμαι θεόπτωχος. Αὐτὴ εἶναι ἡ κατάστασις. Καὶ δὲν μᾶς φθάνουν ὅλ' αὐτά. Ἐρχομ' ἐδῶ, κ' εὐρίσκω ἕνα παιδί! Ὁ μ' ἐξηγήσῃς τώρα διατί δὲν ἐκαμες καθὼς σὲ παρήγγειλα;

— Διότι δὲν ἠμπόρεσα.

— Δὲν ἠμπόρεσες νὰ τὸ φέρῃς εἰς τὸ κατάστημα τῶν ἐκθέτων;

— Ἦμποροῦσα ν' ἀφήσω τόσον εὐκόλα παιδί ὅπου ἔθρεψα μὲ τὸ γάλα μου καὶ ὅπου ἀγαποῦσα;

— Δὲν ἦτον παιδί σου.

— Ὅπως ἂν εἶναι, ἠθέλησα νὰ κάμω κατὰ τὴν παραγγελίαν σου· ὅμως τότε ἀρρώστησε.

— Ἀρρώστησεν;

— Ἀρρώστησε, μάλιστα. Ἐννοεῖται ὅτι δὲν ἠμποροῦσα τότε νὰ τὸ ὑπάγω εἰς τὸ κατάστημα τῶν ἐκθέτων διὰ ν' ἀποθάνῃ.

— Καὶ ὅταν ἔγινε καλὰ;

— Δὲν ἔγινε καλὰ ἀμέσως. Ἐπειτ' ἀπ' αὐτὴν τὴν ἀσθενεῖαν ἤλθεν ἄλλη· ἐβῆγε τὸ παιδί τὸ δυστυχισμένον, ὅπου ἐξεσχίζετο ἡ καρδία μου. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀπέθανε καὶ ὁ Νικολάκης μας. Μοι ἐφάνετο ὅτι ἂν τὸν ἔφερον εἰς τὴν πόλιν, θ' ἀπέθνησκε καὶ αὐτός.

— Αἶ, καὶ ἔπειτα;

— Ὁ καιρὸς εἶχε προχωρήσει. Ἀφ' οὗ εἶχον περιμένει ὡς τότε, ἠμποροῦσα νὰ περιμένω ἀκόμη.

— Πόσων χρόνων εἶναι τώρα;

— Ὁκτώ χρόνων.

— Λοιπὸν ὀκτὼ χρόνων θὰ ὑπάγῃ ἐκεῖ ὅπου ἔπρεπε νὰ ὑπάγῃ πρῖν, καὶ πολὺ πλέον εὐχάριστον δὲν θὰ τῷ εἶναι τώρα· τοῦτο ἐκέρδησε νὰ περιμένῃ.

— Ἀ! Ἰερώνυμε, δὲν θὰ τὸ κάμῃς τοῦτο!

— Δὲν θὰ τὸ κάμω; Καὶ τίς θὰ μ' ἐμποδίσῃ; Νομίζεις ὅτι ἠμποροῦμεν νὰ τὸ ἔχωμεν εἰς βᾶρος μας πάντοτε;

Τότε ἐπῆλθε στιγμὴ σιωπῆς, καὶ ἠμπόρεσα ν' ἀναπνεύσω· διότι ἡ συγκίνησις μοι ἐσφιγγε τὸν λαμῶν, ὡς νὰ μ' ἀποπνίξῃ.

Μετ' ὀλίγον ἡ μάνη Βαρβερίνα ἤρχισε πάλιν.

— Ἀ! πῶς σὲ ἤλλαξαν τὰ Παρίσια! Δὲν θὰ εἶγες ὀμιλήσει κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον πρῖν ὑπάγῃς εἰς τὰ Παρίσια.

— Ἴσως. Τὸ βέβαιον ὅμως εἶναι ὅτι ἂν τὰ Παρίσια μὲ ἤλλαξαν, τὰ Παρίσια καὶ μὲ ἐστρέβλωσαν. Πῶς θέλεις τώρα νὰ κερδίσω τὸν ἐπιούσιον ἄρτον τοῦ, τὸν ἐδικόν σου, τὸν ἐδικόν μου; Χρήματα δὲν ἔχομεν πλέον· τὴν ἀγγελᾶδα τὴν ἐπωλήσαμεν. Ἐν ᾧ δὲν ἔχομεν ἡμεῖς νὰ φάγωμεν, πρέπει νὰ τρέφωμεν ἀκόμη καὶ παιδίον ξένον; Δὲν εἶν' ἐδικόν μας.

— Εἶν' ἐδικόν μου.

— Δὲν εἶναι οὐτ' ἐδικόν σου οὐτ' ἐδικόν μου. Δὲν εἶναι χωρικοῦ παιδίον. Τὸ ἐβλεπον ὅταν ἐτρώγαμεν. Εἶναι λεπτοκαμωμένον, λιγνόν· δὲν ἔχει βραχίονας, δὲν ἔχει κνήμας.

— Εἶναι τὸ ὠραιότερον παιδίον τοῦ χωρίου.

— Ὁραῖον, πολὺ καλὰ. Ὅμως εὐρωστον; Ψωμί τῷ δίδει ἡ ὠραιότης του; Ἐργάτης ἔχει ποτὲ ὄμους ὡς τοὺς ἐδικούς του; Εἶναι παιδίον τῆς πόλεως, εἶναι ἀρχοντοπούλον, καὶ ἀρχοντοπούλα ἐδῶ δὲν μᾶς χρειάζονται.

— Σὲ λέγω πῶς εἶναι καλὸν παιδί, κ' ἔχει πνεῦμα· σὰν γάτα, καὶ καρδιά χρυσῆ. Ὁ ἐργασθῆ δι' ἡμᾶς.

— Καὶ ὡς τότε πρέπει ἡμεῖς νὰ δουλεύωμεν δι' αὐτό. Ἐγὼ δὲν ἠμπορῶ νὰ δουλεύω πλέον.

— Καὶ ἂν οἱ γονεῖς τοῦ τὸ ζητήσουν ὀπίσω, τί θὰ τοὺς εἰπῆς;

— Οἱ γονεῖς τοῦ; Καὶ ἔχει γονεῖς; Ἄν εἶγε, θὰ τὸ εἶχαν ζητήσῃ ὡς τώρα. Ἐπέρασεν ὀκτὼ ἔτη. Βεβαίως θὰ τὸ εὐρίσκον. Ἀ! μεγάλην ἀνοησίαν ἐπραξα ὅταν ἐνόμισα ὅτι ἔχει γονεῖς, καὶ ὅτι θὰ ἔλθουν μίαν ἡμέραν νὰ τὸ ζητήσουν, καὶ νὰ μᾶς πληρώσουν τοὺς κόπους μας διότι τὸ ἀνεθρέψαμεν. Ἦμην ἀνόητος τότε, ἦμην χαμένος. Διότι εἶχε κεντημένα καὶ λεπτὰ τὰ σπέρματα δὲν σημαίνει τοῦτο ὅτι εἶχε καὶ γονεῖς. Ἐπειτα ἠμποροῦν καὶ ν' ἀπέθωναν.

— Ἄν ὅμως ζοῦν; Ἄν ἔλθουν μίαν ἡμέραν καὶ μᾶς τὸ ζητήσουν; Ἐγὼ νομίζω ὅτι θὰ ἔλθουν.

— Τί πείσμα ἔχουν αἱ γυναῖκες!

— Ἄν ὅμως ἔλθουν;

— Αἶ! Ὁ τὸς στείλωμεν εἰς τὸ κατάστημα τῶν ἐκθέτων. Τώρα φθάνουν αἱ ὀμιλίαις. Τὰ βαρύνονται ὅλ' αὐτά. Ἀῦριον θὰ τὸν ὑπάγω εἰς τὸν δήμαρχον. Ἀπόψε θὰ ὑπάγω ἀκόμη νὰ χαιρετήσω τὸν Φραγκίσκον, καὶ μετὰ μίαν ὥραν ἐπιστρέφω.

Τότε ἤκουσα ὅτι ἡ ὄψα ἀνοίχθη καὶ πάλιν ἐκλείσθη.

Ἦκουσα ὅτι ἀνεχώρησε.

Ἀνακαθίσας τότε ἀμέσως, ἤρχισα νὰ φωνάζω τὴν μάνην Βαρβερίναν.

— Ἀ! Μητέρα!

Καὶ ἀμέσως ἐκείνη ἔτρεξε πρὸς τὴν κλίνην μου.

— Θὰ μ' ἀφήσης νὰ ὑπάγω εἰς τὸ κατάστημα τῶν ἐκθέτων;

— Ὁχι, φίλτατέ μου Ῥεμῆ, ὄχι.

Καὶ μὲ ἐσφιγξεν εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς καὶ μ' ἐφίλησε περιπαθέστατα.

Ὁ ἐναγκαλισμὸς τῆς οὗτος μοὶ ἀπέδωκε τὸ θαῤῥος καὶ ἔπαυσα κλαίων.

— Δὲν ἐκοιμάσσο λοιπὸν; μ' ἠρώτησεν ἠπίως.

— Δὲν πταίω ἐγὼ.

— Δὲν σ' ἐπιπλήττω διὰ τοῦτο. Λοιπὸν ἤκουσες ὅ,τι ὁ Ἰερώνυμος ἔλεγε;

— Ναί, ὅτι δὲν σ' ἔχω μητέρα. Ὁμως οὐτ' ἐκεῖνον δὲν τὸν ἔχω πατέρα.

Τὰς λέξεις δὲ ταύτας δὲν τὰς ἐπόφερα κατὰ τὸν ἴδιον τόνον φωνῆς· διότι ἂν βαθέως μ' ἐθλίβεν ὅτι δὲν ἦτον ἐκείνη μήτηρ μου, ἤμην ἀφ' ἑτέρου εὐτυχῆς, σχεδὸν ὑπερήφανος ὅτι ἐκεῖνος δὲν ἦτον πατήρ μου. Ἐκ τούτου προέκυπτεν ἀντίθεσις αἰσθημάτων, ἣν ἐπρόδιδεν ἡ φωνή μου.

Ἄλλ' ἡ μάνα Βαρβερίνα δὲν ἐφάνη εἰς τοῦτο προσέξασα.

— Ἰσως, εἶπεν, ἔπρεπε προτιότερα νὰ σ' εἰπῶ τὴν ἀλήθειαν. Ἦσουν ὁμως τόσον ὄλως διόλου παιδί μου! Μ' ἦτον ἀδύνατον νὰ σ' εἰπῶ, χωρὶς νὰ εἶναι ἀνάγκη, ὅτι δὲν εἶμαι μητέρα σου. Τὴν μητέρα σου, τὸ ἤκουσες, παιδάκι μου, κἀνεὶς δὲν τὴν γνωρίζει. Ζῆ, δὲν ζῆ, τίς τὸ ἤξεύρει; Μίαν αὐγὴν εἰς τὰ Παρίσια ὁ Ἰερώνυμος ἐπήγαγεν εἰς τὴν ἐργασίαν του. Ἐπερνοῦσεν ἕνα δρόμον πλατὺν καὶ φυτευμένον δένδρα, ὁδὸς Βρεταίλ λέγεται, ὅταν ἤκουσε βρέφος νὰ κλαίη. Ἡ φωνὴ ἐφάνετο ὡς νὰ ἤρχετο ἀπὸ τὴν θύραν κήπου ἐκεῖ πλησίον. Ἦτον φεβρουάριος καὶ μὲν εἶχε χαράξει. Ἐπῆγε πλησίον, καὶ εἶδε βρέφος κατὰ γῆς εἰς τὸ κατώφλιον. Ἐκύτταξε νὰ ἴδῃ διὰ νὰ φωνάξῃ κἀνεῖνα, καὶ τότε παρετήρησεν ὅτι κάποιος ἐβγήκεν ἀπ' ὀπίσω ἀπὸ γονδρὸν δένδρον, καὶ ἔφυγε μὲ ταχύτητα. Βεβαίως ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος εἶχε κρυφθῆ ἐκεῖ διὰ νὰ ἴδῃ ἂν θὰ πάρῃ κἀνεὶς τὸ βρέφος, καὶ βεβαίως αὐτὸς τὸ εἶχε βάλει ἐκεῖ εἰς τὴν θύραν. Ὁ Ἰερώνυμος δὲν ἤξευρε τί νὰ κάμῃ. Τὸ βρέφος ἐφώναζεν ὅσον ἤμποροῦσεν, ὡς νὰ εἶχεν ἐννοήσει ὅτι τῷ ἦλθε βοήθεια, καὶ νὰ μὴν ἤθελε ν' ἀφήσῃ νὰ τῷ διαφύγῃ ἡ εὐκαιρία. Κ' ἐν τῷ ἔμμενεν ἐκεῖ κ' ἐσκέπτετο τί νὰ κάμῃ, τότε ἦλθαν καὶ ἄλλοι ἐργάται, καὶ ἀπεφάσισαν ὅτι πρέπει νὰ φέρῃ τὸ βρέφος εἰς τὸν ὑπαστυνόμον.

Τὸ μικρὸν ἔκλαιε πάντοτε. Βεβαίως ἐκρύωνεν. Εἰς τὸ ὑπαστυνομικὸν κατάστημα ὁμως ἦτον ζέστη, καὶ ἐκεῖνο δὲν ἔπαυε νὰ φωνάξῃ. Τότε ἐνόησαν ὅτι πρέπει νὰ πεινᾷ, καὶ ἐκάλεσαν μίαν γειτόνισσαν νὰ τὸ βυζιάξῃ. Ἐκεῖνο ἔπεσε κατακέφαλα. Ἀπέθνησκε τῆς πείνας. Ἐπειτα τὸ ἐξάλ-

λαξαν ἐμπρὸς εἰς τὴν φωτίαν. Ἦτον ὥρατον ἀγὸρι πέντε ἔξ μηνῶν, γονδρὸν, παχὺ, ῥοδοκόκκινον, λαμπρὸν. Ἀπὸ τὰ σπάργανα καὶ τὰ ἐνδύματά του ἐφάνετο ὅτι οἱ γονεῖς του ἦσαν πλούσιοι. Κάποιος λοιπὸν τὸ εἶχε κλέψει αὐτὸ τὸ βρέφος, καὶ ἔπειτα τὸ εἶχεν ἀφήσει ἐκεῖ. Τοῦλάχιστον τοῦ ὑπαστυνόμου ἡ ἐξήγησις ἦτον αὐτῆ. Τί νὰ γίνῃ τότε; Ὁ ὑπαστυνόμος ἔγραψεν ὅ,τι ἤξευρεν ὁ Ἰερώνυμος, ἔγραψε καὶ πῶς ἐφάνετο τὸ παιδί, καὶ τί σπάργανα εἶχε, καὶ ὅτι δὲν εἶχαν κἀνὸν σημεῖον ἢ γράμμα, καὶ εἶπεν ὅτι θὰ τὸ στείλῃ εἰς τὰ ἐκθετὰ ἂν κἀνεὶς τὸν δὲν ἤθελε νὰ τὸ ἀναλάβῃ. Τὸ βρέφος ἦτον εὐμορφον, καλῆς ὑγείας, εὐρωστον, καὶ ἤμποροῦσεν εὐκόλα νὰ τραφῇ. Οἱ γονεῖς του βεβαίως θὰ ἤρχοντο νὰ τὸ ζητήσουν, καὶ θὰ ἐδίδον καλὴν ἀνταμοιβὴν εἰς ὅποιον τὸ εἶχε περιποιηθῆ. Τότε ἐπλησίασεν ὁ Ἰερώνυμος καὶ εἶπεν ὅτι ἐκεῖνος τὸ δέχεται. Λοιπὸν τῷ τὸ ἔδωκαν. Εἶχα καὶ ἐγὼ τότε παιδί τῆς ἰδίας ἡλικίας· μέγα πρᾶγμα ὁμως δὲν ἦτον νὰ θρέψω δύο. Βλέπεις, κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἔγινα μητέρα σου.

— Ὁ! Μητέρα!

— Μετὰ τρεῖς μῆνας ἀπέθανε τὸ παιδί μου, καὶ τότε σὲ ἠγάπησα περισσύτερον, καὶ ἐλησμόνησα ὅτι δὲν ἦσουν τῷ ὄντι υἱός μας. Δυστυχῶς ὁμως ὁ Ἰερώνυμος δὲν τὸ ἐλησμόνησε, καὶ ὅταν ἐπέρασεν τρεῖς γρόνοι καὶ οἱ γονεῖς σου δὲν σ' ἐζήτησαν, ἡ τοῦλάχιστον δὲν σὲ ἤδραν, τότε ἠθέλησε νὰ σὲ στείλῃ εἰς τὸ βρεφοκομεῖον. Ἦκουσες πρὸ ὀλίγου διατὶ δὲν ὑπήκουσα.

— Ὁ! μὴ εἰς τὸ βρεφοκομεῖον, ἀνέκραξα, λαμβάνων εἰς τὰς δύο μου χεῖρας τὸ φέρεμά της. Μάνα Βαρβερίνα, μὴ εἰς τὸ βρεφοκομεῖον, σὲ παρακαλῶ.

— Ὁχι, ἀγαπητέ μου, δὲν θὰ ὑπάγῃς. Θὰ διορθώσω τὰ πρᾶγμα. Ὁ Ἰερώνυμος δὲν εἶναι κακὸς ἄνθρωπος· θὰ ἴδῃς. Ἡ λύπη, ὁ φόβος τῆς πτωχείας, αὐτὰ τὸν ἠρέθισαν. Θὰ ἐργασθῶμεν καὶ σὺ θὰ ἐργάζεσαι.

— Ναί, ναί, ὅ,τι θελήσης· μὴ ὁμως εἰς τὸ βρεφοκομεῖον.

— Δὲν θὰ ὑπάγῃς· μὲ μίαν συμφωνίαν ὁμως, ὅτι ἀμέσως ὁ ἀποκοιμηθῆς. Δὲν πρέπει, ὅταν θὰ ἐπιστρέψῃ, νὰ σ' εὕρῃ ἔξυπνον.

Τότε μ' ἐφίλησε, κ' ἔστρεψα πρὸς τὸν τοῖχον τὴν κεφαλὴν μου.

Ἦθελον ν' ἀποκοιμηθῶ, ἡ σύγχυσις ὁμως καὶ ἡ συγκίνησις μου δὲν μ' ἄφηνον νὰ εὕρω ἡσυχίαν καὶ ὕπνον.

Λοιπὸν ἡ μάνα Βαρβερίνα, ἡ τόσον καλὴ, τόσον γλυκεῖα πρὸς ἐμὲ, δὲν ἦτον ἡ ἀληθὴς μήτηρ μου! Τότε λοιπὸν τί ἐστὶ μήτηρ; Καλητέρα ἀκόμη, ἀκόμη γλυκυτέρα; Ὁ! ὄχι, αὐτὸ δυνατὸν δὲν ἦτον.

Ἄλλ' ἄριστα ἐνόουν καὶ ἐνδομύχως ἤσθην ὅτι ὁ πατήρ μου δὲν θὰ ἦτον τραχὺς ὡς ὁ

Βαρβερίνος, οὔτε θὰ μ' ἐβλεπε μὲ τόσον ψυχρὸς ὀφθαλμοὺς καὶ ὑψωμένον βραδῖδιον.

Ἦθελε νὰ μὲ στείλῃ εἰς τὸ βρεφοκομεῖον. Ἡ μάνα Βαρβερίνα θὰ ἤμποροῦσε νὰ τὸν ἐμποδίσῃ; Καὶ τὸ βρεφοκομεῖον τί ἦτον;

Εἰς τὸ χωρίον μας ἦσαν δύο παιδία γνωστὰ ὑπὸ τὸ ὄνομα «τὰ ἐκθετὰ τοῦ βρεφοκομεῖου». Εἰς τὸν λαϊμὸν τῶν ἔφερον ἀριθμὸν εἰς πλάκα μολυβδίνην. Εἶχον κακὰ φορέματα καὶ ἦσαν ἀκάθαρτα. Ὁλοὶ τὰ ἐπερίπαιζον, τὰ ἐκτύπων. Τὰ ἄλλα παιδία τὰ ἐδίωκον πολλάκις καθὼς ἐδίωκον τὰ πεπλανημένα καὶ ἀδέσποτα σκυλία διὰ νὰ διασκεδάσωσι καὶ διότι τὰ ἀδέσποτα σκυλία δὲν ἔχουν τίς νὰ τὰ ὑπερασπισθῇ.

Ἦ! δὲν ἤθελον νὰ εἶμαι ὡς αὐτὰ τὰ παιδία· δὲν ἤθελον νὰ ἔχω ἀριθμὸν εἰς τὸν λαϊμὸν, δὲν ἤθελον νὰ τρέχουν κατόπιν μου καὶ νὰ φωνάζουν· «τὸ βρεφοκομεῖον, τὸ βρεφοκομεῖον!» Εἰς τὸν στοχασμὸν τοῦτον καὶ μόνον κρύος ἰδρὼς μ' ἐπερίχυνε, καὶ οἱ ὀδόντες μου ἐκτύπων. Ἐπομένως δὲν ἐκοιμώμην.

Καὶ ὁμως ὁ Βαρβερίνος ἔμελλε νὰ φθάσῃ ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμῆν.

Εὐτυχῶς ὁμως δὲν ἦλθε τόσον ταχέως ὅσον εἶχεν εἰπεῖ, καὶ ὁ ὕπνος ἔφθασε ταχύτερον δι' ἐμὲ.

[Ἔπειτα συνέχισα]

Ἐπίσκεψις εἰς τὸ

ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΟΝ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

8 Μαρτίου 1880, ἑσπέραις.

Σήμερον τὴν πρωῖαν μετέβην εἰς τὸ νεκροταφεῖον, ὅπου ὁ δῆμος τελεῖ κατ' ἔτος μνημόσυνον ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῶν ψυχῶν. Τὸ συρρέυσαν πληθὸς ἐκεῖ ἦτο πολὺ. Ἡ πένθιμος αὕτη τελετῆ, ἐρχομένη εὐθὺς μετὰ τὰς ἡμέρας τῶν ἀπόκρεω, καταπλήττει διὰ τῆς ἀποτόμου ἀντιθέσεως, φέρουσα τὴν σιωπὴν καὶ τὴν κατῆφειαν ἀμέσους ἀκολούθους τοῦ θορύβου καὶ τῆς εὐθυμίας.

Βλέπει τις ἐκεῖ γυναῖκας, αἵτινες πρὸ μικροῦ ἦσαν παραδεδωμένοι εἰς χοροὺς καὶ διασκεδάσεις, ἐρχομένας ἐν συγκινήσει εἰς τὰ μνήματα αἶνα κλαύσασιν, ὡς ἡ Μάρθα.

Ἦσσα μύχια αἰσθήματα καὶ πόσας ἀνεκφράστους συγκινήσεις ἀντλεῖ τις ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ! Ἐδῶ ἐπὶ τάφων νεκρῶν, ἐπὶ τῶν ὁποίων καπνίζει ὁ νεκρολίθινος, καιόμενος ἐντὸς τοῦ κοιλιώματος εὐτελοῦς κεράμου, ῥεμβοὶ καὶ θαυμάσιες ἱστανταὶ γονεῖς καὶ ἀδελφοί· ἡ μόνη παρηγορία αὐτῶν εἶναι ἡ θέα τοῦ τάφου τοῦ πεφλημένου ὄντος, τὸ ὅποιον τοὺς ἐμελενοφόρησεν· ὀλίγον ἀπωτέρω ἱερὸς παρακολουθούμενος ὑπὸ ὀμίλου πενθοῦντων ἀναπέμπει, ἐνώπιον πλουσίου μνημείου σκιαζομένου ὑπὸ κυπαρίσσω καὶ ἰτεῶν, τὰς μεταγχολικὰς εὐχὰς τῆς ἐκκλησίας· παρέκει, εἰς τὰ ἄκρα τοῦ κοιμητηρίου, γυνὴ κάτω-

χρος, φθάσασα εἰς τὸ μνήμα, τοῦ ὁποίου ἡ καρδιά της ἀνεγνώρισεν ἤδη τὴν θεσίν, πρὶν ἢ οἱ ὀφθαλμοὶ της διακρίνωσι τὸν ἐπ' αὐτοῦ ὑψούμενον ἀπλοῦν σταυρὸν, πίπτει πρηγνὴς ἐπ' αὐτοῦ καὶ τὸν ἐναγκαλίζεται μυρολογοῦσα ὡς ἡ Ἠλέκτρα τὸν ἀδελφὸν της:

Ὁ φίλτατον μνημεῖον ἀνθρώπων ἔμοι! Ὁμοί, τάλαινα, τῆς ἐμῆς πάλαι τροφῆς ἀνοφελήτου, τὴν ἐγὼ θάμ' ἀμφὶ σοὶ πόνῳ γλυκεῖ παρίσχον, μήτηρ καὶ τροφός! Νῦν δ' ἐκλείπει ταῦτ' ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ, θανόντα σὺν σοὶ πάντα γὰρ συναρπάσας, θύελλ' ὅπως, βέβηκας· οἴχεται πατήρ· καὶ νῦν ποθῶ τοῦ σοῦ θανοῦσα μὴ πολεῖσθαι τάφου.

Ἄλλ' ἡ θλιβερά αὕτη εἰκὼν ἔχει καὶ τὴν φαιδρὰν τῆς ὄψιν, ἥτις εἶναι ἀδύνατον νὰ λείψῃ καὶ ἀπ' αὐτῶν τῶν νεκρικῶν τελετῶν ὑπὸ τὸν γελῶντα οὐρανὸν τῆς Ἑλλάδος. Μεταξὺ τοῦ πλήθους δὲν λείπουν καὶ ἀπαθείς θεαταί, οἵτινες χάριν τῶν νεκρῶν δὲν λησμονοῦσιν, οὐδὲ κατὰ τὰς ὀλίγας ταύτας στιγμὰς, τοὺς ζῶντας, καὶ οἵτινες ἐνώπιον καὶ αὐτοῦ τοῦ φοβεροῦ δράματος τοῦ θανάτου, εἶνε ὅλως ἀπησχολημένοι ὑπὸ τῶν συμπερόντων καὶ τῶν παθῶν τῆς ζωῆς!

Ἄν ὀλίγιστα μνημεῖα ἐν τῷ νεκροταφεῖῳ τῶν Ἀθηνῶν διαπρέπουσιν ἐπὶ φιλοκαλίᾳ καὶ καλλιτεχνικῇ κομψότητι, πλεῖστα ὁμως ἐπιβάλλουσι τὸν σεβασμὸν τοῦ θεατοῦ διὰ τῶν μεγάλων ἱστορικῶν ὀνομάτων δι' ὧν κοσμοῦνται. Πλὴν τοῦ Καποδιστρίου ἀναπαυομένου ἐν Κερκύρα, τοῦ Λαζάρου Κουντουριώτου ἐν Ἰδρα, τοῦ Ἀνδρέου Μιαούλη παρὰ τὸ στόμιον τοῦ λιμένος τοῦ Πειραιῶς, τοῦ Καραϊσκάκη παρὰ τὴν φαληρικὴν ἀκτὴν, καὶ τοῦ Μάρκου Βότσαρη ἐν Μεσολογγίῳ, πάντων σχεδὸν τῶν λοιπῶν μεγαλοφυῶν ἀνδρῶν τοῦ ἀγῶνος, ὅσοι ἐπέζησαν εἰς τὴν ἐπαναστάσιν, ἐν τῷ ἱερῷ τούτῳ τόπῳ κρύπτονται τὰ ὀσά.

Μετ' εὐλαθείας ἐπεσκέφθην ἅπαντας τοὺς τάφους ἀναγινώσκουσα τὰ ἐπ' αὐτῶν ἐπιγράμματα ἢ τὰ ὀνόματα, διότι πολλοὶ τάφοι δὲν φέρουσιν ἄλλο ἢ ἀπλοῦν ὄνομα. Ἐξ αὐτῶν ἀντέγραψα τὰ ἐπόμενα, ἀνήκοντα εἰς ἀνδρας δημιουργήσαντας τὴν νέαν Ἑλλάδα ἢ εἰς ἐπιφανεῖς ἐργάτας τῶν γραμμάτων:

ΚΟΡΑΗΣ

Πίστις

Πατρὶς

Ἐλευθερία

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Ο ΜΑΥΡΟΚΟΡΑΙΟΣ

Κλεινοῦ κέλευθεν ἐνθ' Ἀλεξάνδρου κόνην

Ἡ χθὼν ἐπίκλην Μαυροκορδαίου, ἔζεν.

Ὅς εὐγενοῦς φῶς ἐν Πόλει Φουζαντίδι

Ῥίξης, τυραννίδ' ἐστύγησε βάρβαρον.

Δράσας δὲ πολλὰ χυποτλὰς καθ' Ἑλλάδα
Τόλμα τε θυμοῦ καὶ φρενῶν εὐβουλία,
Σωτήρ πέφηνεν ἐκ κακῶν τῆ πατρίδι.
Θανόντι δ' οὐδέ μνημ' ἀνέστησαν τότε,
Σὺν μητρὶ θερμὰς δακρυῶν δόντας χοάς.

Ἄθλις κέκυθεν ἦδ' Ἀλέξανδρον κόνις
Ἄριστον ἐν βουλαῖσι Μαυροκορδάτον.
Προστάτη πάσης Ἑλλάδος πρὶν, καὶ κάρα
Στεφθέντα δόξης πολυδαίδαλῳ στέφει.
Πονομένην γὰρ βαρβάρῳ πάτρην Ἄρει
Εὐτολμία τ' ἔσωσε καὶ φρενῶν κράτει.
Τοι γὰρ λιπόντα φέγγος ἡλίου νόσω
Πενθεὶ μιν Ἑλλάς πάσα κάποδύρεται.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΖΑΗΜΗΣ

ΚΑΝΑΡΗΣ

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΤΡΙΚΟΥΠΗΣ

ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΩΛΕΤΗΣ

ΑΝΔΡΕΑΣ ΜΕΤΑΣΑΣ

Μοῖραν βίου πλησαντα κλεινὸν Ἀνδρέαν
Κεῖθε Μεταξᾶν ἐνθάδ' Αἰγίης κόνις,
Τιμῆντα νῆσου τῆς Κεφαλληνίων γόνον
Πᾶσαν δὲ φοιτῆ γῆν ἀν' Ἑλλάδα κλέος
Ἄλκιος τ' ἀθραύστου φράδμονος τ' ἀνδρῶν νόου,
'Ὅς ἐν μάχαις τ' ἄριστος ἐν βουλῇ θ' ἄμα
Γεγώς, ὑπέστη πολλὰ κάρηρες χθόνα
Λύων πατρῶν βαρβάρου τυραννίδος.

ΜΙΧΑΗΛ ΣΟΥΤΣΟΣ

Τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος μύσης καὶ λειτουργῶς ἐκ τῶν πρώτων
Τῆ προσφιλεστάτῃ αὐτοῦ πατρίδι οὐ μόνον πλοῦτον ἀρί-
στον [ζηλον
'Ἀλλὰ καὶ Ἠγεμόνος γεραρὸν ἀξίωμα γενναιοφρονῶς
προσήμενος

ΘΑΥΣΕΥΣ ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΥ

Τὸν στρατάρχην Ὀδυσσεά μετὰ χρόνους χαιρετάτε.
'Εδῶ κείται τοῦ Ἀνδρούτσου ὁ περιδελπτός υἱός.
Καταβῆς ἐκ τοῦ σταυροῦ του ὕπνον μάρτυρος κοιμᾶται,
Καὶ πικρὰς ἀχαριστίας εἶν' ὁ τάφος του ναός.
Τὴν ἀνάστασιν τοῦ Γένους κατ' ἀρχὰς εὐαγγελίζων
Μ' ἑκατὸν Ἑλλήνων παίδας νίκης ἔστησε χορὸν,
Καὶ εἰς τῆς Γραβιάς τὸ χάνι τὸν Βρυόνην θρυμματίζων,
Τοῦ χοροῦ ἐκείνου ἕγη Τούρκων ἄφησε σωρὸν.
Τριπλὴν ἀνοίγειν ὁ Τούρκος καὶ μᾶς ἐπνεύγει ἀγκάλην
Εἰς τὰς Στερεὰς τὰς δύο κ' εἰς τοῦ Πέλοπος τὴν γῆν.
Πλὴν αὐτὸς κτυπᾷ τὴν μίαν, ἀποθεὶ μακρὰν τὴν ἄλλην,
Καὶ τῆς τρίτης εὐκολόνει τὸν λοιμὸν καὶ τὴν σφαγὴν.
Μὲ συντετριμμένα μέλη ὁ στρατάρχης τώρα κείται.
Δὲν τὸν ἔφαγε πυρτις, δὲν τὸν ἔβριψε πληγὴ.
Μεταξὺ τοῦ Παρθενῶνος ἡ ἀγχὼν του κινεῖται,
Καὶ ἀπὸ τὸ μνημα τώρα τοὺς φονεῖς του εὐλογεῖ.

'Ὅδε κείται ἐν εἰρήνῃ καὶ πίστει

ὁ

Στρατηγός

ΡΙΧΑΡΔΟΣ ΤΣΩΡΤΖ

ἀφιερῶσας ἐαυτὸν καὶ πάντα τὰ ἐαυτοῦ

ὑπὲρ τῆς ἀπὸ τῆς δουλείας ἀπαλευθερώσεως
φυλῆς χριστιανικῆς,
συντελέσας ἵνα ἡ Ἑλλὰς κατασταθῇ ἔθνος,
ζήσας ὅπως ὑπηρετήσῃ αὐτὴν
καὶ
ἀποβιώσας μεταξὺ τοῦ λαοῦ αὐτῆς.

ΘΕΟΚΑΝΤΟΣ ΦΑΡΜΑΚΙΑΝΗΣ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΣΟΥΤΣΟΣ

Γ. ΖΑΛΟΚΩΣΤΑΣ

Θανάτου μασχολίδανον εἰς τὴν ζωὴν ὠσφράνθη
Καὶ βρέφος ὑπὸ κλαυθμηρῶν ἱτέαν ἐγεννήθη.
Τὸν κόσμον εἶδε κ' ἔκλαυσεν, ἠγάπησεν, ἠσθάνθη,
Πλὴν ἐκουράσθη καὶ πεσὼν ἐδῶ ἀπεκοιμήθη.
Τῆς δυστυχίας εὐσεβῶς τὸν ὕπνον χαιρετάτε
'Ὁ μάρτυς ἀναπαύεται, ἡ συμφορὰ κοιμᾶται.

Στοργὴ καὶ πόνος συνεχῆς ὑπῆρξεν ἡ ζωὴ του
Πλὴν ἔβρεσεν ὁ θρησκός του ὡς κόκκου μελωδία,
Καὶ πονεμένη ἔψαλλε τὴν δόξαν ἡ ψυχὴ του,
'Ὅς ψάλλει βυαῖς ἔρημος, ὡς κλαί' ἡ δυστυχία.
Εἰς τρία ἦσαν τέκνα του πλησίον ἐκοιμήθη,
'Ἀλλὰ τὰ σφίγγει καὶ νεκρὸς εἰς πονεμένα στῆθη.

Εἰς μάτην ἀνεζήτησα ἐπὶ τῶν ἐπιτυμβίων
πλακῶν καὶ ἄλλα ὀνόματα προσφιλῆ εἰς τὴν
ἔθνηκὴν ἡμῶν δόξαν ἢ εἰς τὴν φιλολογίαν. Ἀντὶ
τοῦ Πετρόμπεη καὶ τοῦ Νικητᾶ τοῦ Τουρκοσά-
γου, τῶν ὁποίων μετὰ πόθου ἄλλα μάτην ἐζή-
τησα τοὺς τάφους, ἀνεγίνωσα ἐπὶ πλουσίων καὶ
ἀκόμψων μνημείων στομφώδη καὶ ἀνούσια ἐπι-
γράμματα ἀργυραμοιβῶν καὶ ἐμπόρων! Καὶ τίς
οἶδεν ἂν τὰ τέκνα μας δὲν ἀναζητήσωσι ποτε
εἰς μάτην καὶ αὐτὰ τὰ ὀλίγα ὀνόματα, ὅσα ἠ-
ξίωσε νὰ μνημονεύσῃ ἡ ἀγνωμοσύνη τῶν συγ-
χρόνων! Οὕτως ὁ χρόνος, καταγελῶν τῆς κενό-
δοξίας τῶν θνητῶν, καταφέρει διηνεκῶς τὴν βα-
ρεϊτᾶν του σφύραν καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν ἐπιτυμβίων
λίθων, καὶ μετὰ πολλῶν ἀσημάντων σβύνει καὶ
πολλὰ ἐνδοξα ὀνόματα.

ΑΣΗΜΑΙΑ.

Η ΕΟΡΤΗ ΤΩΝ ΝΕΚΡΩΝ

ἐν Νεαπόλει.

Πρέπει νὰ ἴδῃς τὸν Ὀλλανδὸν εἰς μίαν τῶν
ἐτησίων ἐμπορικῶν πανηγύρεων, τὸν Ἰσπανὸν
εἰς μίαν ταυροδρομίαν, τὸν Ἀγγλον εἰς ἐν ἵπ-
ποδρομίον, καὶ τὸν Νεαπολίτην εἰς μίαν δημο-
τικὴν εορτήν. Τοιαῦται δημοτικαὶ εορταί, δια-
σεδάζουσαι γενικὴν εὐθυμίαν καθ' ὅλην τὴν Νεά-
πολιν, εἶνε πολλαί· πρῶτον ἡ τῆς «Παναγίας
τῆς Πιεδιγρόττας», ἧς ἡ σκηνὴ ὑπόκειται ἐν τῇ
παραλίᾳ τῆς Κιατίας καὶ ἐπὶ τοῦ ὄρους Παυσι-
λύπου, ἡ ἀγαπητὴ εορτὴ τῶν Νεαπολιτῶν, ἧς
ἐγίνετο ἄλλοτε μνεῖα καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς προικο-
συμφωνοῖς, ἐν οἷς κατεχωρίζετο ἴδιος ὄρος, καθ'
ὃν ὁ σύζυγος ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ συνοδεύῃ τὴν
σύζυγόν του εἰς τὴν πανήγυριν ταύτην. Ἐρχεται
ἀκολούθως ἡ εορτὴ τῆς «Παναγίας τοῦ Μοντε-
βίργινε», μετὰ τὴν πλήρη θορύβου καὶ ζωηρότητος

ἐπιστροφὴν τῆς, μετὰ τὰς λαμπρὰς ἀμάξας τῆς, με-
τοὺς καταστολιστοὺς ἵππους τῆς, τοὺς ἀπαστρά-
πτοντας ἱματισμοὺς, καὶ τὰ ἀπειρομεγέθη ἀμά-
ξια, συρόμενα ὑπὸ βοῶν μεγαλοκέρων, καὶ μετα-
κομίζοντα τοὺς λαοὺς τῶν περίξ χωρίων. Ἄλλ'
οὐδεμία τῶν εορτῶν τούτων εἶνε τόσον περιερ-
γος, ὅσον ἡ τῆς πρώτης Νοεμβρίου, οὐδεμία δ'
ἄλλη ἀναδεικνύει ἐξ Ἰσοῦ λαμπρῶς καὶ κατα-
φανῶς τὸν Νεαπολιτικὸν χαρακτῆρα, μετὰ τὴν
αὐτοῦ τὰς ἀντιθέσεις καὶ ἐναντιότητες, μετὰ τὴν
αὐδαικὴν ζωηρότητα του, καὶ μετὰ τὸν υπερβάλ-
λοντα ἐνθουσιασμόν του. Οὐδεμία δ' ἄλλη εορτὴ
δομοῖζει ὀλιγώτερον μετ' ὅ,τι γίνεται ἀλλαχῶ
κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον. Ἐν ταύτῃ δὲ μάλιστα τῇ
πανηγύρει ἀναγνωρίζεται ἡ Παρθενοπαῖα παρ-
θένης, ἡ θυγάτηρ τῆς Ἑλλάδος ἐκείνης, ἧτις
εἶχε βίψῃ τὸν πέπλον τῆς ποιήσεως καὶ ἐπ' αὐτοῦ
τοῦ θανάτου.

Μέχρι τῶν μέσων τοῦ 13' αἰῶνος, ἐν Νεαπό-
λει ἐθάπτοντο οἱ νεκροὶ ἐντὸς τῆς πόλεως, τῆς
δ' ἤκιστα ὑγιεινῆς ταύτης συνήθειας οὐδ' αἰ λει-
παί πόλεις τῆς Εὐρώπης ἀπασαὶ ἀπῆλλῶθησαν
μέχρι σήμερον· μάλιστα δὲ παρῆλθεν αἰὼν, ἀφ' οὗ
καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς Παρισίοις τὸ κοιμητήριον αὐτῶν
'Αθῶνων, ἦτο ἐστία λοιμωδῶν μισαμάτων. Ἐ-
πειδὴ δὲ πολλοὶ μὲν ἐκ θρησκευτικοῦ ζήλου ἐπε-
θύμουν νὰ θάπτονται ἐντὸς τῶν ἐκκλησιῶν, αὐ-
ταὶ δ' ἐπὶ τέλους δὲν ἦτο δυνατόν νὰ χωρέσουν
ὅλους τοὺς νεκρούς, κατεσκευάσθησαν καὶ ὑπό-
γεια κοιμητήρια, ὧν τινα ὑπάρχουσιν ἀκόμη καὶ
σήμερον ἐν Νεαπόλει δὲ τὸ περιφημότερον τῶν
τοιούτων κοιμητηρίων εἶνε τὸ τῶν Ἀγίων Ἀπο-
στόλων, ὅπερ ἐπισκέπτονται κατ' ἔτος ἀμύπολλοι.
Τῷ 1656 ἐνέσκηψε λοιμὸς φοβερός, ὅστις ἐθέρισε
200,000 κατοίκους· τότε δὲ καὶ ὁ ἀντιβασιλεὺς,
ὁ κυβερνῶν ὑπὸ τὴν Ἰσπανίαν τὴν χώραν, ἐπεχεί-
ρησε νὰ μεταφέρῃ τὰ κοιμητήρια ἐκτὸς τῆς πό-
λεως, τὸ κατώρθωσε δὲ διὰ χιλίων Τούρκων, οἵ-
τινες ἐχρησίμευσαν μεγάλως τότε, διότι αὐτοὶ
ἐθάπτον τοὺς νεκρούς, καὶ μετέφερον τὰ ὀστά
τῶν πρὸ πολλοῦ τεθαμμένων ἐκτὸς τῆς πόλεως,
ἀνευ δ' αὐτῶν πιθανώτατον εἶνε, ὅτι τὸ κατόρ-
θωμα τοῦτο δὲν θὰ ἐλάμβανε χώραν. Αὐτὸ τοῦ-
το συνέβη καὶ κατὰ τὸν τελευταῖον αἰῶνα ἐν
καιρῷ τῆς μεγάλης πανώλους, ὅτε τὸ ἔργον τοῦ
νεκροθάπτου ἐξετέλεσαν Τούρκοι αἰχμαλωτισθέν-
τες κατὰ θάλασσαν.

Ὡς γνωστὸν, ἐπεκράτει τότε κατὰ τὴν Εὐ-
ρώπην παράδοξον διεθνὲς δίκαιον. Ἡ μεσόγειος
διεσταυρώμενη ἀπὸ τοὺς στόλους δύο ἀντιθέτων
πολιτισμῶν, τοῦ χριστιανικοῦ καὶ τοῦ μουσουλ-
μανικοῦ. Ὅσακις οἱ δύο ἀντίπαλοι στόλοι συν-
νιπῶντο, ὁ εἰς ἐπετίθετο κατὰ τοῦ ἄλλου, καὶ
οἱ ἠττώμενοι ἐγίνοντο αἰχμαλωτοὶ τοῦ νικητοῦ.
Οἱ τοιοῦτοτρόπως αἰχμαλωτιζόμενοι χριστιανοὶ
ἀπήγοντο εἰς Ἀλγερίαν ἢ εἰς Κωνσταντινούπο-
λιν, καὶ ἐκεῖ ἐπωλοῦντο εἰς κύριόν τινα, ὅστις

μετεχειρίζετο αὐτοὺς πρὸς διαφόρους χρεῖτας.
'Υπεβάλλοντο δὲ εἰς ἐργασίας βαρυτάτας, καὶ
εἰς ῥαβδισμοὺς, καὶ ταῦτα πάντα ὑπέμενον, μέ-
χρι οὐ ἐξηγοράζοντο ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς των,
ἢ ἀπὸ τοὺς ἀδελφοὺς τῆς ἐξαγορᾶς. Τοὺς μου-
σουλμάνους ἐμιμήθησαν καὶ οἱ χριστιανοὶ ἡγε-
μόνες, ὅθεν καὶ οἱ οὕτως αἰχμαλωτιζόμενοι Τούρ-
κοὶ ἐβρίπτοντο εἰς τὰ κάτεργα, ὅπου ἐκωπηλά-
τουν. Ὁ ἀπὸς ἦτο ἀγνωστος ἀκόμη τότε, διὸ
καὶ ἐχρειάζοντο πολλοὶ βραχίονες, ὅπως μετακι-
νήσωσι τὰς βαρεῖας καὶ ὑψηλὰς ἐκείνας μηχαν-
νάς, αἵτινες ἐχρησίμευον ὡς πλοῖα.

Ὅσακις δὲν ὑπῆρχον Τούρκοι, ἢ τὰ περιπλέ-
οντα καταδρομικὰ δὲν συνελάμβανον ἱκανοὺς
αἰχμαλώτους, ἐκένουν τότε τὰς φυλακὰς, καὶ
ὄλοι οἱ τῶς κάτοικοι αὐτῶν ἀπήγοντο εἰς τὰ
βασιλικὰ πλοῖα ὡς κωπηλάται. Ὁ Κολβέρτος
μάλιστα γράφων πρὸς τὰ τῶν τότε χρόνων πο-
λιτικά συμβούλια, ὑπενόει ὅτι καλὸν ἦτο νὰ
καταδικάζωσιν ὅτι πλείστους ἀνθρώπους εἰς τὰ
κάτεργα· ἡ δὲ τοιαύτη καταδικη ἐπέπεσε μάλι-
στα κατὰ τῆς κεφαλῆς τῶν διαμαρτυρομένων
μετὰ τὴν ἀνάκλησιν τοῦ διατάγματος τοῦ Κο-
νδιουτγκου. Δημόσιοι λειτουργοὶ τοῦ κράτους, ὑ-
πουργοὶ καὶ ἔμποροι ὤφειλον νὰ καθίσωσιν ἐπὶ
τοῦ ξυλίνου καθίσματος τοῦ κατέργου, καὶ ἐκεῖ
ἔπρεπε νὰ διανύσωσιν ὀλόκληρον αὐτῶν τὸν βίον,
ἐκτεθειμένοι εἰς ὅλας τὰς δυσκρασίας τοῦ ἀέρος,
καὶ εἰς ὅλας τὰς κτηνωδίας τῶν φρουρῶν. Ἐάν
δὲν ἐγνωρίζομεν πόσον μεγάλη εἶνε ἡ δύναμις
τῆς ἔξεως, καὶ πόσον τὸ ἡμέτερον πνεῦμα συν-
οικειοῦται πρὸς πάντα, καὶ ἐπὶ τέλους κατανα-
νὰ πιστεύῃ, καὶ ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐχῶσιν
ἄλλως τὰ πράγματα, δυσκόλως θὰ ἠδυνάμεθα
νὰ ἐνοήσωμεν, πῶς ἦτο δυνατόν νὰ διαρκέσῃ
ὀλοκλήρους αἰῶνας τοιαύτη κατάστασις πραγ-
μάτων, ἐν χώρᾳ πολιτισμένη καὶ χριστιανικῇ,
καὶ καθ' ὃν χρόνον ἡ ἐν Βερσαλλίαις αὐτῇ διέ-
ιδεν ἀπανταχοῦ τὴν λεπτότητα καὶ εὐγένειαν
τῶν τρόπων, καὶ τὴν ἡμερότητα τῶν ἡθῶν. Πρὸ
πάντων δὲ ἀνεξήγητον θὰ μᾶς ἐφαίνετο, πῶς
εὐρίσκονται τόσοι ἔμποροι καὶ τόσοι περιηγηταί,
ἀψηφούντες τόσοις κινδύνους, διότι πολλοὶ ἐξ
αὐτῶν εὐρίσκον τὴν τύχην τοῦ ῤεγνάρδου, ὅστις
διῆλθεν ὀλόκληρα ἔτη ὡς αἰχμάλωτος ἐν Ἀλ-
γερία. Οἱ δ' ἔμποροι, ἀφ' οὗ ἐφθάνον εἰς τὰς πό-
λεις, ὅσων οἱ λιμένες ἦσαν ἀνοικτοὶ εἰς τὸ γαλ-
λικὸν ἐμπόριον, ἔπρεπε νὰ ἐχῶσι τὸν τριπλοῦν
ἐκείνον θάρακα, περὶ οὗ λαλεῖ ὁ Ἠράτιος, διὰ
νὰ βλέπωσιν ἠγκυροβολημένα παραπλευρῶς τοῦ
ἰδικοῦ των αὐτὰ ἐκεῖνα τὰ τουρκικὰ ἢ ἀλγε-
ρηνὰ πλοῖα, ἅτινα τοὺς κατεδιώξαν πρὶν φθάσω-
σιν εἰς τὸν λιμένα, καὶ ἅτινα ἐμελλον νὰ τοὺς
καταδιώξωσι καὶ πάλιν, εὐθὺς καθὼς ἀνήγοντο
εἰς τὸ πέλαγος.

Ἐν Νεαπόλει ὑπάρχουσι δύο νεκροταφεῖα, τὸ
παλαιὸν καὶ τὸ νέον, τὰ ὅποια Ἰταλιστὶ ὀνομά-

ζονται «ίεροί χώροι ή περίβολοι» (campo santo). Ούτω δ' ονομάζονται τὰ νεκροταφεία καθ' ἅπασαν τὴν Ἰταλίαν. Πρῶτον ὀνομάσθη τοιοῦτοτρόπως τὸ νεκροταφεῖον τῆς Πίσας, διότι οἱ Πισάται, ἐπιστρέφοντες ἐκ τῆς Παλαιστίνης, μετέφερον χῶμα ἐξ Ἱερουσαλὴμ, τὸ ὁποῖον ἔθεσαν ἐντὸς περιβόλου, προσδιωρισμένου εἰς ταφὴν τῶν νεκρῶν, ὅστις διὰ τοῦτο καὶ ἐπωνομάσθη ἀγία γῆ. Τὸ νέον νεκροταφεῖον, ὅπου θάπτονται οἱ νεκροὶ σήμερον, κεῖται εἰς μίαν ἀπὸ τὰς ὑψηλοτέρας ἀκρας τῆς πόλεως, καὶ εἶνε κατεσκευασμένον ἐν εἰδει ἀμφιθεάτρου· ἡ τοποθεσία δ' αὕτη εἶνε θαυμασία, καὶ παρουσιάζει εἰς τὸ βλέμμα ἐν τῶν θαυμασιωτέρων πανοραμάτων, ὅσα εἶνε δυνατόν νὰ ὀνειρευθῆ ὁ ἄνθρωπος. Ὁ Οὐεσούβιος, ἡ Καμπανία, τὰ κυανὰ κύματα τῆς Μεσογείου, τὰ περὶ τοῦ κόλπου, ὅστις οὐδὲν ἄλλο μέρος τοῦ κόσμου ἔχει ἀναμιλλώμενον ἐκτὸς τοῦ Χρυσοῦ Κέρατος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐπὶ τέλους ἡ λάμψις ἐκείνη τοῦ φωτός, ἡ διαφάνεια ἐκείνη τοῦ αἵθερος, τὴν ὁποῖαν εἶνε ἀδύνατον νὰ λησμονήσῃ ἐκεῖνος, ὅστις τὴν εἶδεν ἅπαξ· ταῦτα καὶ μόνον ἤρουν ν' ἀφαιρέσωσι πᾶσαν ἰδέαν πένθιμον ἀπὸ τοῦ νεκροταφείου· ἀλλ' οὐδ' ἐκεῖ ὅμως ὑπάρχει τι τὸ ὀλιβερὸν, τὸ ἱκανὸν νὰ λυπήσῃ τὸ βλέμμα τοῦ θεατοῦ· αἱ κυπάρισσοι δὲν ἔχουσι τὸ σχῆμα τοῦ πένθους ὅπως ἀλαχοῦ, πανταχοῦ δὲ βλέπεις ἄνθη, στεφάνους ῥόδων, μνημεῖα παντὸς εἶδους, καὶ ἐντὸς τῶν τοίχων σηκούς κατεσκευασμένους ὅπως ἐναποθέτωσιν εἰς αὐτοὺς τοὺς νεκρούς· διότι ἐν τῷ νεκροταφείῳ δὲν ἐναποθέτουσι τοὺς νεκρούς ἐντὸς λάκκου γαίνοικτος ἐντὸς τῆς γῆς, ὃν συγκαλύπτουσι ἔπειτα ῥίπτοντες χῶμα μετὰ ψόφου πενθίμου καὶ στεναγμοφόρου, ἀλλὰ τοὺς νεκρούς ἐναποθέτουσιν ἡσύχως εἰς σηκούς κατεσκευασμένους, ὡς προεῖρηθῆ, ἐντὸς τῶν τοίχων, καὶ ὁμοίους μετὰ τὰς κλίνας τῶν ἀτμοπλοίων. Τοιοῦτοτρόπως οἱ νεκροὶ εὐρίσκονται ὀλιγώτερον ἀποχωρισμένοι ἀπὸ τοὺς ζῶντας, καὶ ἔχουσι τὸ οὖς πλησιέστερον ἐκείνων, ὅσοι ἔρχονται ἐκεῖ νὰ ἐκφράσωσι πρὸς αὐτοὺς ἢ τὴν στοργὴν αὐτῶν ἢ τὴν θλίψιν.

Πρὸς τὸ μέρος τοῦτο βλέπεις λοιπὸν τὴν πρωτὰν τῆς 1 Νοεμβρίου κατευθυνόμενον ἄπειρον πλῆθος λαοῦ συρρέυσαν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς πόλεως καὶ τῆς περιχώρου. Τὸ πλῆθος τοῦτο δὲν δύνασαι νὰ εἰπῆς, ὅτι εἶνε περιεσκεμμένον καὶ σιωπηλόν, ὅπως τὸ πλῆθος ὅπερ συναθροίζεται κατὰ τοιαύτας περιστάσεις εἰς ἄλλων χωρῶν κοιμητήρια, διότι ἡ γαλήνη, ἡ ἡσυχία καὶ ἡ μετριότης τῆς γλώσσης, τῆς χειρονομίας καὶ τῶν κινήσεων εἶνε πράγματα ὅλως ἀντίθετα πρὸς τὸν νεαπολιτικὸν χαρακτῆρα. Καὶ ὅμως ἡ κατὰ τὴν πρὸς τὸ κοιμητήριον πορείαν ἀνετος αὕτη φαιδρότης τοῦ πλῆθους οὐδαμῶς δύναται νὰ συγκριθῆ πρὸς τὴν παράφρονα φαιδρότητα, ἣτις χαρακτηρίζει τὴν ἐκ τοῦ κοιμητηρίου ἐπι-

στροφὴν αὐτῶν. Εἶνε δὲ τότε περιεργότατον θέαμα νὰ βλέπῃς ὄλον ἐκεῖνο τὸ ποικιλόχρον πλῆθος νὰ διέρχεται τὴν πόλιν καθ' ὄλον αὐτῆς τὸ μῆκος ἐπ' ὄνων, ἐφ' ἵππων, ἐφ' ἀμαξῶν, διότι ὁ Νεαπολίτης δὲν ὑπάγει πεζός, εἰμὴ ἐν ἀκρᾷ ἀνάγκῃ, καὶ ὁσάκις δὲν δύναται νὰ πράξῃ ἄλλως, ὅθεν καὶ οἱ ἱπποσιδηρόδρομοι θὰ εἶνε πάντοτε ἐπικερδестаτὴ ἐπιχειρήσις διὰ τὴν Νεάπολιν. Ἐκεῖ βλέπεις τὸ κλασικὸν ἀμάξιον τὸ λεγόμενον *carriolo* (*carriolo*), ὅπερ κατέστη τόσον δημῶδες διὰ τῆς ζωγραφικῆς. Φαντάσου κοινὴν ἀμαξάν ἀνοιχτὴν μ' ἓνα ἵππον, μετὰ τοὺς τροχοὺς καὶ τὸ σανδύκιόν της ὀλίγον ὑψηλότερα· ἐντὸς τοῦ στενοῦ τούτου χώρου οἰκονομοῦνται θαυμασίως δώδεκα πρόσωπα, χωρὶς νὰ κινδυνεύσῃ ποσὸς ἢ ἰσορροπία, δύο μάλιστα ἐξ αὐτῶν στηρίζονται ἐπὶ τῆς βαθμίδος τῆς ἀμάξης, καὶ ἡ θέσις των εἶνε στερεὰ ὅλως καὶ ἀκίνδυνος. Εἷς δὲ καὶ μόνος ἵππος ἄπορος καὶ κάτισχνος, καταστόλιστος δὲ μετὰ ταινίας καὶ διάφορα ἄλλα στολίδια, σῦρει ὄλον τοῦτο τὸ συνορθύλημα μετὰ ταχύτητα ἀστραπῆς.

Τοῦτο εἶνε τὸ κοινὸν δημόσιον ἀμάξιον τῆς Νεαπόλεως, τὸ ὁποῖον μετεχειρίζετο ἄλλοτε καὶ ὁ πτωχότερος, ὅτε ἀκόμη ὅλος οὗτος ὁ δρόμος δὲν ἐστοίχιζεν εἰμὴ ἐικοσιπέντε μόνον λεπτά. Μετὰ τὰ δημοτικὰ ταῦτα ἀμάξια ἔρχονται αἱ λαμπραὶ καὶ πολυτελεῖς ἀμαξίαι, αἷτινες εἶνε πολυπληθέστεραι ἐν Νεαπόλει καὶ αὐτῶν τῶν Παρισίων καὶ τοῦ Λονδίνου. Τὸ νὰ εἶνε κάτοχος ἀμάξης, ἐφ' ἧς νὰ δύναται νὰ ἐξέρχεται καθ' ἐκάστην καὶ νὰ φαίνεται εἰς τὸ δημόσιον, ἰδοὺ ἡ μεγίστη ἐπιθυμία, τὸ μέγιστον πάθος τοῦ Νεαπολίτου, χάριν τοῦ ὁποῦ δύναται νὰ θυσιάσῃ τὰ πάντα. Βλέπεις τὸν κομψὸν ἐκεῖνον κύριον, μετὰ τὰ ὀλοκαίνουργα χειρόκτια καὶ τὴν περίκομψον ἐνδυμασίαν, ὅστις σῦρεται ἐφ' ἀμάξης ὑπὸ βαρυτιμοτάτων ἵππων; Ἐὰν τὸν ἀκολουθήσῃς καθ' ἣν ὄραν ἐξέρχεται τῆς ἀμάξης, καθ' ἣν ὄραν ἐξέρχεται ἐκ τῆς θεατρικῆς παραστάσεως, ἢν παρέστησε, θὰ ἴδῃς ὅτι ἀναβαίνει κλίμακα ῥυπαρὰν οἰκίσκου ἀθλίου καὶ δυσώδους, ὅπου ἐκδυθεὶς τὴν λαμπρὰν στολὴν, μένει ἔπειτα μετὰ τὸ ὑποκάμισον. Ἐν πινάκιον μακαρονίων μετὰ παρμεσανικὸν τυρίον, καὶ ἐν ποτήριον ὕδατος, ἰδοὺ ὅλη ἡ πράξις αὐτοῦ. Ὁ δὲ μετὰ τὴν τράπεζαν μεσημβρινὸς ὕπνος, ἰδοὺ ὅλη του ἡ διασκεδάσις. Ἀλλὰ δι' αὐτὸν ὅλος οὗτος ὁ πληκτικὸς βίος, ὅλοι αὐταὶ καὶ ἄλλαι παρόμοιαι στερήσεις, δὲν εἶνε τίποτε, ὅταν κατορθώσῃ δι' αὐτῶν ἐν καὶ μόνον πρᾶγμα, νὰ ἐξέλθῃ εἰς τοὺς δρόμους καὶ παρουσιάσῃ εἰς τὸν κόσμον ἐπὶ λαμπροῦ ὄχηματος.

Εἷς τὸ νεκροταφεῖον ὑπάγει ὄλον τοῦτο τὸ παρδαλὸν καὶ παμποικίλον πλῆθος, οὕτινος ὁμῶς οἱ ὀφθαλμοὶ ἐξαστράπτουσι τὸ αὐτὸ πῦρ, οἱ δὲ λόγοι, αἱ χειρονομίαι καὶ τὰ κινήματα ἐμ-

πνέονται ἐκ τῆς αὐτῆς ζωηρότητος. Ἄμα εἰσελθὼν ὅμως εἰς τὸ νεκροταφεῖον τὸ πλῆθος, καταλαμβάνεται ὑπὸ σιωπῆς αἰφνιδίας, καὶ εἰς τὰ πρόσωπά των ἐπιχέεται ἡ σκιά τῆς κατῳφείας. Ἐκαστος ἀναζητεῖ τοὺς νεκρούς του, καὶ ἕκαστος πορεύεται πρὸς τὸ μέρος, ὅπερ τοὺς ἐγκρύπτει. Ὅσοι ἔχουσι ὑπόγεια σωματοφυλάκια, καὶ τοιαῦτα ὑπάρχουσι πάμπολλα, κατέρχονται εἰς τὸ μνημεῖον τοῦτο, ὅπερ συνίσταται εἰς ἓν καὶ μόνον χώρισμα, ὅπου ὑπάρχουν κηρία, καὶ ὅπερ ὁμοιάζει μᾶλλον μετὰ αἶθουσαν, παρά μετὰ οἴκημα νεκρῶν. Τότε ἡ φύσις ἐπικρατεῖ, καὶ τὰ πρόσωπα ἐκεῖνα, τὰ τέως εὐθυμα καὶ φαιδρὰ, γίνονται σκυθρωπὰ καὶ τεθλιμμένα, καὶ τοὺς εὐθύμους καὶ θορυβώδεις λόγους διαδέχονται ὀλοφυρμοὶ καὶ κλαυθμοὶ, ὁ ἀκούων δὲ κατὰ πρῶτον τοὺς ὀλοφυρμούς τούτους νομίζει, ὅτι δὲν πρόκειται περὶ νεκρῶν ἐνταφιασθέντων ἐκεῖ πρὸ πολλοῦ, ἀλλὰ περὶ προσώπου προσφιλοῦς, ὅπερ ἐξέπνευσε μόλις πρὸ στιγμῆς. Αἱ ἀρχαῖαι μυρολογῆτραι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐκδηλώσωσι ζωηρότερον τὸ πένθος αὐτῶν, ἐξαιρέσει τῆς κόμης, ἢν ἀπέσπων, καὶ ἦτις ἦτο ζήτη.

Ἀλλὰ τὰ λίαν ζωηρὰ αἰσθήματα δὲν εἶνε δυνατόν καὶ νὰ διαρκέσωσι πολὺ. Τὸ μειδίημα διαδέχεται τὰ δάκρυα, ἡ θλίψις ὑποχωρεῖ εἰς τὴν εὐθυμίαν, καὶ ἐκεῖ, ὅπου πρὸ ὀλίγου ἀντήχουν οἱ θρήνοι καὶ οἱ κλαυθμοὶ, σπρώνεται τράπεζα, καὶ οἱ πρὸ ὀλίγου ἀπαρηγόρητοι τρώγουσι, γελῶσι, ψάλλουσι, μεταβαίνοντες ἀποτόμως ἀπὸ τοῦ ἐνὸς ἄκρου εἰς τὸ ἄλλο, ὅπερ ἰδιάζει εἰς τὸν χαρακτῆρα τῶν Νεαπολιτῶν. Ἡ παράδοξις αὕτη συνήθεια νὰ τρώωσιν εἰς τὸ νεκροταφεῖον, ἐπ' αὐτοῦ μάλιστα τοῦ τάφου, ὅπου ἦλθον νὰ κλαύσωσι, διεσώθη κατὰ παράδοξιν, ὅπως πολλὰ ἄλλα, ἐκ τῆς ἀρχαιότητος, τῆς ὁποίας ἡ Νεάπολις διέσωσε πλείωτερα ἢ γῆν παρά πᾶσαν ἄλλην πόλιν τῆς Ἰταλίας. Ὁ ἅγιος Ἀμβρόσιος ἐσυμβούλευε τὴν μητέρα τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου νὰ ἀπέχῃ ἀπὸ τὴν συνήθειαν νὰ φέρῃ κρέατα ἐπὶ τοῦ τάφου τῶν μαρτύρων, καὶ νὰ τρώγῃ ἐκεῖ μετ' ἄλλων χριστιανῶν.

Ἀκολούθως ἀρχίζει ἡ ἐπιστροφή, ἢν εἶνε ἀδύνατον νὰ περιγράψῃ τις, καὶ ἦτις θὰ ὁμοιάζε κάπως μετὰ τὴν ἐκ τῶν ἵπποδρομιῶν ἐπιστροφὴν τῶν Ἀγγλων, ἐὰν οὗτοι εἶχον τὴν ζωηρότητα, τὴν παραφορὰν, τὸν ἀνεξάντλητον ἐνθουσιασμὸν τοῦ νεαπολιτικοῦ λαοῦ. Ὅλοι οὗτοι οἱ ἄνθρωποι, μεθύοντες σχεδὸν, ὄχι ἀπὸ Φαλερίνον (ὁ οἶνος οὗτος οὐδαμῶς εἶνε ἀξίος τῆς φήμης του), ἐπιστρέφουσι λαλοῦντες, χειρονομῶντες, ψάλλοντες. Ἡ ζωηρότης τῆς πρώτης εἶνε οὐδὲν παραβαλλομένη πρὸς τὴν μετὰ μεσημβριανὴν εὐθυμίαν, ἦτις πληροῖ τὴν πόλιν ὀλόκληρον θορύβου, κινήσεως, φαιδρότητος. Ὁ νεαπολιτικὸς λαὸς δὲν γνωρίζει ἐὰν ἐορτάζει τοὺς νεκρούς ἢ τοὺς ζῶντας, γνωρίζει μόνον ὅτι μεταβάλλει τόπον, ὅτι γυ-

ρίζει, ὅτι μεταβάλλει πρὸς στιγμὴν τὰς συνήθειάς του, τοῦτο δὲ καὶ μόνον ἀρκεῖ ὅπως ἐμπλήσῃ αὐτὸν χαρᾶς, ὁ δὲ τρόπος, καθ' ὃν ἐκδηλοῦται ἡ χαρὰ καὶ εὐθυμία του αὕτη, εἶνε θορυβωδέστατος. Τὸ ἐσπέρας τῆς ἡμέρας ταύτης εἶνε περιεργότατον πρᾶγμα νὰ διέλθῃς τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως, καὶ ἰδίως τὴν Μαργελλίαν, τὴν κατ' ἐξοχὴν δημοτικὴν ταύτην συνοικίαν.

Ἐκεῖ βλέπεις θερμαινόμενους ἀπειρομεγέθεις λέβητας, πλήρεις ζέοντος ἐλαίου, ὅπου ἄλλοτε μὲν ἐρρίπτοντο ζῶντες οἱ Ἑβραῖοι καὶ οἱ αἰρετικοί, σήμερον δὲ δὲν ἀποδέχονται ἄλλα θύματα, παρά τὰς λωρίδας τῶν μακαρονίων, αἷτινες εἶνε ἀτελεύτητοι, ὡς ὁ ἴσος τῆς Πηνελόπης, καὶ τὰς ὁποίας εἶδες τὸ πρῶτ' ἀπλωμέναις ἐμοῦ μετὰ τὰ ἀσπρόβροχα διὰ νὰ στεγνώσωσιν εἰς τὸν ἥλιον ἐπὶ τοῦ ἡλιακοῦ διαφόρον οἰκίῶν. Πλησίον τῶν λεβητῶν τούτων ὑπάρχουσι πυραμίδες κρέατος λειανισμένου, ὧν τὴν φύσιν καὶ τὴν καταγωγὴν εἶνε δυσκολώτατον νὰ ἐξακριβώσῃς, καὶ πρὸς ἃς παραβαλλόμενα τὰ παμμικρὰ κρέατα τοῦ Παρισίου Ὀψοπωλείου, τὰ καλούμενα *arlecchini*, εἶνε ἔδεσμα πολυτελέστατον. Ἐρχονται ἔπειτα βουναὶ ὀλόκληρα χαβαρικῶν. Αὐτὰ δύνασαι νὰ τὰ δοκιμάσῃς ἀκινδύνως, διότι πρὸ ὀλίγου ἐξέβαλεν αὐτὰ ἡ θάλασσα εἰς τὴν ὄχθη τῆς Ἀγίας Λουκίας, εἶνε δὲ καὶ ποικιλωτάτα καὶ νοστιμώτατα. Ἄλλ' ὁ βασιλεὺς τῆς ἐορτῆς εἶνε ὁ ὕδροπῶλης· τὸ πλῆθος συνωθεῖται περὶ τοῦ χαλκοῦ του παραπήγματος, ἀπαστράπτουτος δίκην χρυσοῦ, μετὰ ὕλους στιλπνὰς, ὡς τὰ κύματα τοῦ κόλπου, καὶ μετὰ τὸ ἀνάγλυφον τῆς Παναγίας, οὐ ἐνώπιον κρέμαται κανδήλιον ἀνημμένον. Ἄλλος ἔρχεται καὶ ζητεῖ νερόν παγωμένον καὶ ἀρωματισμένον μετὰ ἄνισον καὶ λεμόνιον, τὸ ὁποῖον καταπίνει παρευθὺς, ἢν καὶ εἶνε κάθιδρος, χωρὶς ποτε ἡ ψυχροποσία αὕτη νὰ τὸν ἐνοχλήσῃ ἢ νὰ τὸν βλάψῃ. Ἄλλοι καταβροχθίζουσι μετὰ τὸ βλέμμα κολοσσιαία χειμωνικά, τὰ ὁποῖα εἶνε πολὺ δειλεαστικά μετὰ τὸ καταπράσινόν των ἔνδυμα. Προσοχή! Ἴδου ὁ ὕδροπῶλης ἀρχίζει τὴν διανομὴν ἐνὸς χειμωνικοῦ. Ὀπλισμένος μετὰ μάχαιραν διαχωρίζει αὐτὸ εἰς τεμάχια μακρὰ καὶ λεπτά, τὰ ὁποῖα χίλια χεῖρες εἶνε τεταμέναι διὰ νὰ τὰ λάβωσι. Μετὰ δύο λεπτά τρώγουσιν, πίνουν καὶ καθαρίζονται μετὰ τὸν φλοιὸν τοῦ τεμαχίου τούτου τοῦ χειμωνικοῦ. Εἰς τὸν βαθμὸν τοῦτον τῆς οικονομίας δὲν ἐφθασεν οὐδ' αὐτὸς ὁ Διογένης, ὅθεν καὶ ὁ φοιτητὴς τῆς Μαργελλίας εἶνε πλέον φιλόσοφος ἀπὸ τὸν ἰδρυτὴν τῆς κυνικῆς σχολῆς.

Ἄλλοι πάλιν μεταβαίνουσιν εἰς τὸ ὑπόγειον κοιμητήριον τῆς ἐκκλησίας τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, ὅπου ἔχουσι ἄλλου εἶδους σκηνὴν. Ἀπὸ τῆς παρρημονῆς ἤδη τὸ κοιμητήριον τοῦτο εἶνε καταστόλιστον μετὰ πρασίνοισ θάμνοισ καὶ μετὰ ἄνθη, αἱ δὲ δίοδοι καὶ ἀρόδοι εἶνε κατάφωτοι.

Οἱ νεκροὶ ἐξήχθησαν ἐκ τῶν σορῶν αὐτῶν, περιεδύθησαν μὲ πλούσια ἐνδύματα, καὶ κατεσημειώθησαν μ' ἐπιγραφὰς πομπώδεις· ὁ δὲ λαὸς διέρχεται καὶ ἀπολαύει τὸ παράδοξον τοῦτο θέαμα, ὅπερ εἰς αὐτὸν δὲν εἶνε ἀσύνηθες. Ἡ ἐκθεσις δ' αὐτῆ τῶν σκελετῶν τῶν νεκρῶν δὲν λαμβάνει χώραν ἐν Νεαπόλει μόνον· τοῦτο γίνεται καὶ ἐν Ῥώμῃ, πολλοὶ δὲ περιηγηταὶ ἐπισκέπτονται τὴν ἐκεῖ νεκρώσιμον κρύπτην τῶν Καπουϊνῶν. Ἐκεῖ κιγκλιδῶματα σιδερά προφυλάττουσι τοὺς ἐντετοιχιμένους σηκούς, ἐν οἷς ἵστανται ὄρθιοι οἱ σκελετοὶ, φοροῦντες τὴν μοναστικὴν αὐτῶν ἐνδύμασιν. Ἐκαστος τῶν ἀποθησκόντων Καπουϊνῶν ἔργεται καὶ καταλαμβάνει ἐκ περιτροπῆς τὴν οἰκίαν θέσιν ἐν τῇ κρύπτῃ ταύτῃ, παραγκωνίζων τοὺς παλαιότερους, καὶ πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἤδη τεθνεώτας· ὅλοι δὲ οἱ τοῖχοι τῆς κρύπτης ταύτης ἐγκλείουσι σωρούς σκελετῶν καὶ ὁστέων διατεταγμένον μετὰ πολλῆς τέχνης. Πολλοὶ δὲ καὶ ἄλλοι ἰταλικαὶ ἐκκλησιαστικὰ περιελίθουσιν σωρούς ὁστέων, ἀπεξηραμμένων ἐκ τοῦ ἀέρος· καὶ ἐν Παρισίοις δὲ τὸ ἀνώτερον μέρος τοῦ κοιμητηρίου τῶν «Αἰθῶν» περιεῖχεν ἄλλοτε τοιοῦτους σωρούς ὁστέων.

Τὸ ἔθιμον τοῦτο τοῦ μεταποιεῖν τὰ νεκροταφεῖα εἰς περιπατητήρια δὲν ἰδιάζει μόνον εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὑπάρχει δὲ καὶ εἰς πολλὰς πόλεις τῆς Ἑλλουσίας, ἰδίως δὲ εἰς τὸ Θύριχον καὶ τὴν Λουκέρνην. Δὲν ὑπάρχει περιηγητὴς, ὅστις νὰ μὴ εἰσῆλθεν εἰς τὸ μονῆριον τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ τῆς Λουκέρνης, τὸ ὁποῖον χρησιμεύει ὡς κοιμητήριον, καὶ διὰ τῶν ἀφίδων τοῦ ὁποῖου ἀπολαύει τις τὴν μεγαλοπρεπῆ θέαν τῆς λίμνης καὶ τῶν περικλειόντων αὐτὴν ὄρεων. Πρὸ πάντων ὅμως τὸ ἔθιμον τοῦτο ἐπικρατεῖ ἐν Ἀνατολῇ, ὅπου ἡ ἰδέα τοῦ θανάτου δὲν συνεπάγεται καὶ ἰδέας τόσον θλιβεράς καὶ πενθίμους, ὅσον παρὰ τοῖς βορειοτέροις λαοῖς. Τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει νεκροταφεῖον εἶνε ἐτι ἀνώτερον τοῦ νεαπολιτικοῦ κατὰ τὴν ἔκτασιν καὶ τὴν τοπογραφικὴν λαμπρότητα. Αἱ Ὀθωμανίδες συνέρχονται ἐκεῖ κατὰ πᾶσαν παρασκευὴν, καὶ διημερεύουσι συνομιλοῦσαι, προγευματίζουσαι, ἢ καὶ συνδιαλεγόμεναι μὲ τοὺς νεκρούς. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον εἰς τὸ ἄκρον τοῦ τάφου εἶνε ἀνοικτή τρύπα, συγκοινωνοῦσα ἀκριβῶς μὲ τὸ ὠτίον τοῦ νεκροῦ, ἢ δὲ τρύπα αὕτη ἐπιτρέπει τὰς τοιοῦτου εἶδους συνδιαλέξεις, εἰς αἷς μόνον ἢ φαντασία τοιοῦτων δεισιδαιμόνων καὶ παιδαριωδῶν ὄντων εἶνε δυνατὸν νὰ διδῇ πίστιν.

Ἡ δὲ συνήθεια αὕτη, δι' ἧς συνοικεῖται τις μὲ τὴν ἰδέαν τοῦ θανάτου, καὶ δὲν εὐρίσκει ἐν αὐτῇ φοβερὸν τι ἢ φρικῶδες, δὲν εἶνε ἄρα γε πολὺ λογικώτερα παρὰ τὴν ἡμετέραν; Δὲν εἶχον πλειοτέρα φιλοσοφίαν οἱ Αἰγύπτιοι, οἵτινες ὁσάκις ἐώρταζον ἢ ἐσυμποσάζον, ἔθετον ἐν μέσῳ

τοῦ συμποσίου καὶ μίαν σορὴν νεκροῦ, καθὼς καὶ οἱ Σῖναι, οἵτινες φιλοδώρουσι πρὸς ἀλλήλους φέρετρα, καὶ οἵτινες, μεταξὺ τῶν πολυτίμων ἐπίπλων, ὅσα στολίζουσι τὰς αἰθούσας των, ἔχουσι καὶ τὰ φέρετρα, ἅτινα θὰ τοὺς ὑποδεχθῶσι μίαν ἡμέραν; Θαυμάζουσι συνήθως τοὺς στωϊκοὺς διὰ τὴν πρὸς τὰς περιπετείας τοῦ βίου ἀπάθειάν των, ἀλλὰ τί εἶνε ὅμως αὕτη παραβαλλομένη πρὸς τὴν ψυχρὰν ἀδιαφορίαν τῶν Ἰνδῶν τῆς βορείου Ἀμερικῆς, περὶ ὧν ὁμιλεῖ ὁ Φραγκλίνος ἐν τῇ πρὸς τὰς πολιτικὰς χώρας ἐκδρομῇ αὐτοῦ; Οἱ ἄνθρωποι οὗτοι, ὅταν πλέον τὸ γῆρας ἀποβῇ εἰς αὐτοὺς λίαν ὄγληρὸν, προσκαλοῦσι τοὺς φίλους των εἰς γεῦμα, ὅπερ παρασκευάζουσιν εἰς τὸ χεῖλος λάκκου ἀνοικτοῦ. Μετὰ τὸ γεῦμα τὰ τέκνα πνίγουσι τοὺς γονεῖς των, τοὺς θάπτουσιν εὐσεβῶς ἐντὸς τῶν ἀνοικτῶν λάκκων, καὶ μετὰ τοῦτο ἀπέρχονται. Οἱ Καννιβάλοι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τοὺς ἔτρωγον, νομίζοντες ὅτι ἐκπληροῦσιν οὕτω θρησκευτικὸν χρέος. «Βάρβαροι, ὅστις τρώγει τοὺς γονεῖς σου, ἔλεγέ ποτε ἱεραπόστολος πρὸς ἕνα τῶν ἀγρίων τούτων.— Ἀχάριστε, ὅστις τοὺς ἀφρίνει νὰ τοὺς τρώγουν οἱ σκώληκες», ἀπεκρίθη ἐκεῖνος! . . .

Καὶ βάρβαροι ἀληθῶς ἦσαν οἱ λαοί, ὅσοι ἐν τῷ θανάτῳ οὔτε ἐβλεπον οὔτε ἐπεδίωκον ἄλλο τι παρὰ τὸ πέρας τῶν δεινῶν τοῦ βίου, ἐν ᾧ ὁ πολιτισμένος ἀνθρώπος ἐν τῷ θανάτῳ ζητεῖ τὴν λύσιν τοῦ μεγάλου αἰνίγματος, τὸ ζήτημα τῆς μελλούσης ζωῆς, τὴν βεβαιότητα τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς. Τὸ αἶσθημα τοῦτο, τὸ ἰσχυρότατον πάντων μετὰ τὸ θρησκευτικόν, ἐφανερῶθη πολλάκις καὶ κατὰ διαφόρους τρόπους. Ἐνθυμήθητε ὅτι, ὅτε κατὰ πρότερον οἱ φιλόσοφοι τῆς Ἑλλάδος ἐδίδαξαν τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς, ἐδέησε νὰ διακοπῶσι τὰ μαθήματά των, ἕνεκα τοῦ πλήθους τῶν μαθητῶν, ὅσοι νῦν τοκτόνουν διὰ νὰ γνωρίσωσι τὴν νέαν ταύτην ζωὴν. Ἐνθυμήθητε ὁμοίως καὶ τὴν ὠραίαν ἐκείνην παράδοσιν, ἣτις μαρτυρεῖ πόσον σπουδαίως ἀπασχόλησεν ἀεὶποτε τὰς ἐκλεκτὰς καὶ ἀνωτέρας διανοίας τὸ περὶ μελλούσης ζωῆς ζήτημα.

Δύο τῶν εὐφυεστέρων συγγραφέων, οἵτινες ἤκρασαν ἐπὶ τῆς ἀναγεννήσεως τῶν γραμμάτων, ὁ Μαρκίλιος Φικίνος καὶ ὁ Ἰωσήφ Μερκάτης, ἐπανεφέρουν ἀδιακόπως εἰς τὰς συνδιαλέξεις των τὸ περὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς ζήτημα, ἐπὶ τέλους δ' ἐσυμφώνησαν, ὅστις ἀποθάνῃ πρότερον, νὰ ἐπανέλθῃ ὅπως ἀποκαλύψῃ εἰς τὸν ἐπιζῶντα τὰ τῆς ἄλλης ζωῆς. Πρωτὰν τινὰ, ἐν ᾧ ὁ Μερκάτης εἰργάζετο ἐν τῷ γραφεῖῳ τοῦ, ἀκούει ἐξῶθεν καλπασμὸν ἵππου, καὶ φωνὴν καλοῦσαν ὀνομαστικῶς αὐτὸν, καὶ λέγουσαν ταῦτα: «Ἰωσήφ, Ἰωσήφ, ὅλα εἶνε ἀληθῆ». Μόλις δ' ἤνοιξε τὸ παράθυρόν του, καὶ εἶδε φάσμα ἀπαγόμενον ἐφ' ἵππου· μετ' ὀλίγας δ' ὥρας ἐφθα-

σαν εἰς τὰς ἀκοάς του ἡ φήμη τοῦ θανάτου τοῦ Μαρκιλίου Φικίνου. Τοῦτο εἶνε παράδοξον, ἀλλ' ἐξηγεῖ κάλλιστα τὴν γαλήνην, μεθ' ἧς ἕκαστος νοήμων καὶ κύριος τῶν διανοητικῶν του δυνάμεων ἄνθρωπος βλέπει προσεγγίζοντα τὸν θάνατον, μὲ ὄλην τὴν φρικώδη παρασκευὴν, μεθ' ἧς συνήθως τὸν περικυκλοῦσι παρ' ἡμῖν. Ἐκαστος αὐτῶν δύναται νὰ εἴπῃ μετὰ τοῦ Β. Σαμπιέρρου: «Γνωρίζω ὅτι ἀφίνω τὴν γῆν, ἀλλ' ὄχι καὶ τὴν ζωὴν».

[Desprez].

Ω.

ΤΟΥΡΚΙΚΑ ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΑ

«Εἰ λύπης ἐθέλεις κρατεῖν, περιπόλει τοὺς τάφους, καὶ τοῦ πάθους ἔξεις τὸ φάρμακον, καὶ τὰς μεγίστας τῶν ἀνθρώπων εὐθυμίας ἐπόψει οὐ περαιτέρω κόνεως κεκτημένας τὸ φύσημα». Διὰ τῆς φιλοσοφικῆς παραινέσεως ταύτης τελειώνει ἡ ΠΕ' ἐπιστολὴ Θεοφύλακτου τοῦ Σιμοκάττου. Ἀλλὰ τὰ τουρκικὰ νεκροταφεῖα δὲν εἶνε τόπος πρὸς μελαγχολικὰς σκέψεις· ἐκεῖ οὐδεὶς ὑπάγει ἵνα θρῆψῃ τὴν θλίψιν του ἢ νὰ φιλοσοφήσῃ. Ὑποκάτωθεν τοῦτου μὲν τοῦ δένδρου βλέπει τις ἐστρωμένην ἐπὶ τῆς χλόης αὐτοσχέδιον τράπεζαν, καὶ περὶ αὐτὴν κυκλοφοροῦσαν τὴν ἡδύλαλον *πλόσκαν* τοῦ Χρηστοπούλου· ὀλίγα βήματα δὲ παρεκτὸς τὸν ἐμβριθῆ καὶ φιλήρεμον Τουρκὸν καπνίζοντα τὴν πίπαν του καὶ ῥοφῶντα τὸν ἀναπόφευκτον εἰς ἅπασαν ἐξοχὴν *καχβερ*, εἰς τοῦ ὁποῖου τὴν βράσιν διδὲι ξεχωριστὴν τινα, καθὰ λέγουσιν, οὐσίαν τὸ τοῦ ἀγιάσματος ὕδαρ· καὶ παρακάτω νεαρὰν Ὀθωμανίδα κρατοῦσαν πρόχειρον καὶ καταχέουσαν ἐξ αὐτοῦ ὕδαρ εἰς τὴν ρίζαν τῆς παρὰ τὸν τάφον τῆς καρδίας τῆς φευτέμενης κυπαρίσσου, μὴ λησμονοῦσα νὰ γεμίσῃ ἀπ' αὐτοῦ καὶ τὰ ἐπὶ τῆς πλακῆς ἐγκεκολλημένα ἐπὶ τούτου βαθουλόματα, ὅπως ἐρχόμενα πίνωσιν ἀπ' αὐτοῦ τὰ ἐπὶ τῶν δένδρων νεοτεύοντα στρουθία!

Τὰ μνήματα δὲ τοῦ Σταυροδρομίου τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶνε τόπος διασκεδάσεως, συναστροφῆς, εὐθυμίας· εἶν' ὁ συνήθης τοῦ Σταυροδρομίου περίπατος. Ἡ θέσις εἶνε πόσον ὠραία, ὁ ὄριζων πόσον ἐκτεταμένος, ἢ ἕτα πόσον λαμπρὰ, ποικίλη καὶ γραφικὴ, ὅστε μόλις ἐνθυμεῖται τις ὅτι περιπατεῖ ἐπὶ ἀνθρωπίνων ὄστων. Τὸ πλῆθος δὲ τῶν ἀντικειμένων, ὅσα περισπῶσιν εὐαρέστως τὸν περιδιαβάζοντα, ἢ συρροὴ τῶν περιπατούντων, τῶν ἱπαζόντων, ἐδῶ βωδύμαξα, ἢ *χιτῶθια*, ἢ *ταλικαί* μὲ *χαρέμια*, ἐκεῖ λόχος στρατιωτῶν μετὰ μουσικῆς, παρεκτὸς χορευταί, ψηφοπαίχται, αἰῶραι, καλαίστραι, πωληταὶ παντὸς εἶδους τροφίμων, μουσικαὶ διακταίουσαι πολυτρόπως τὴν ἀκοὴν, ἢ διὰ τῆς Βουλγαρικῆς *γκάϊδας*, ἢ διὰ τοῦ Αἰγυπτιακοῦ σείστρου, ἢ διὰ τοῦ τραχυφώνου *ζουρῆ*, ἢ διὰ τῆς ἀρχαϊκῆς λύρας, καὶ μεταξὺ τούτων ὁ

λων καὶ κανὲν Ἀρμενικὸν λείψανον¹, προβαῖνον, ἐν μέσῳ στενωπέων ψαλμοψιδῶν, πρὸς τὸ τελευταῖον τοῦ ἄστυον, χωρὶς νὰ διακόψῃ οὔτε τῶν θεατῶν τὴν εὐθυμίαν, οὔτε τῶν πωλητῶν τὴν κερδοσκοπίαν, ὅλα ταῦτα βυθίζουσι τὸν θεατὴν εἰς ὠκεανὸν εὐαρέστου ἐκστάσεως.

(Ἐστὴν ἐκ τῆς Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Σ. Βυζαντίου)

ΤΑ ΧΡΩΜΑΤΑ

καὶ ἡ διάφορος αὐτῶν ἑκφρασις.

[Ἐκ τῶν τοῦ Charles Blanc].

Τὰ χρώματα καὶ τὰ σχήματα εἶνε τρόπον τινὰ τὰ φωνήεντα καὶ τὰ σύμφωνα τοῦ σιωπηλοῦ ἀλφαβήτου διὰ τοῦ ὁποῖου λαλεῖ πρὸς ἡμᾶς ἡ Κτίσις, ἀμφοτέρω δὲ ταῦτα συνεννοῦνται ἐντὸς τοῦ φωτός, ὅπερ ἀναδεικνύον καθιστᾶ καταληπτὰ πρὸς ἡμᾶς τὰ σχήματα καὶ δρατὰ τὰ χρώματα, ἀποδίδον εἰς αὐτὰ τὰς διαφόρους αὐτῶν ποιότητας καὶ παραλλαγὰς.

Ἡ φύσις δὲν μεταχειρίζεται πάντοτε καὶ τὰς δύο ἑκφράσεις, διότι τὰ πάντα ἐν αὐτῇ δὲν ἔχουσιν ὠρισμένον σχῆμα καὶ χρῶμα. Ὁ οὐρανός, ὁ ἀήρ, καὶ ἡ θάλασσα π. χ. ἔχουσι χρώματα, τῶν ὁποίων τὸ σχῆμα δὲν εἶνε ἀκριβῶς ὠρισμένον καὶ περιγεγραμμένον. Πρὶν ἀνατελεῖν καὶ γαίην δρατὸς εἰς ἡμᾶς ὁ δίσκος τοῦ ἡλίου, ἢ ἡὼς μᾶς ἀνοίγει κειμηλιοθήκην χρωμάτων, τὰ ὁποῖα δὲν δύναται τις νὰ περιορίσῃ εἰς σχῆμα τι ὠρισμένον, ὥστε ὁ ἡμέτερος ὀρθαλμὸς δύναται νὰ μεταβῇ ἀπὸ τῆς λευκότητος τῆς αὐγῆς ἕως εἰς τὸ σκότος τῆς νυκτός, διερχόμενος τὸ χρυσοειδὲς κίτρινον, τὸ χρυσομήλιον (πορτοκαλί), τὸ μιλτόχροον, τὸ πορφυροῦν, τὸ ἰώδες, καὶ τὸ βαθὺ κυανοῦν, τὸ γειννιάζον ἀμέσως πρὸς τὸ σκότος. Τὰνάπαλιν ἡ φύσις ἐσχέδιασεν ἀκριβῶς καὶ εὐπεριγράφως σχήματα, χωρὶς ὅμως ν' ἀποδώσῃ εἰς αὐτὰ καὶ ὠρισμένον τι χρῶμα. Τοιαῦτα π. χ. εἶνε ὁ σταλακτικὸς, ἢ ἄσβεστος· ὅθεν καὶ ὀνομάζομεν αὐτὰ ἄχρωμα.

Ὅταν αἱ δύο αὐταὶ ἑκφράσεις συνυπάρχωσιν, ἐπικρατεῖ πάντοτε ἡ μία ἐξ αὐτῶν. Ἀλλ' εἴτε τὸ σχῆμα ἐπικρατεῖ, εἴτε τὸ χρῶμα, ἢ σχέσις αὐτῶν ἀνάγεται ὄχι μόνον εἰς τὴν ὄρασιν ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ἐνδοτάτας τῆς ἡμετέρας ψυχῆς δυνάμεις. Παραλείπομεν τὰς ἰδιαιτέρας καὶ ὅλως τοπικὰς ἐννοίας, ὅσας οἱ διάφοροι λαοὶ ἀπέδωκαν εἰς τὰ χρώματα, καὶ λέγομεν ὅτι ὑπάρχει συγγένεια φυσικὴ μεταξὺ τῶν χρωμάτων καὶ τοῦ ἀνθρώπου ἐν γένει, ἀρμονία μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν ἡμετέρων ἰδεῶν,

1. Ἐὰν παρασταθῇ τις εἰς κηδεῖαν Ἀρμενικὴν, θέλει ἴδει αὐτοὺς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἐξέφερον καὶ ἔθαψαν τὸν νεκρὸν μὲ ὀλολογὰς καὶ στεγνωτυπίας ῥηθικαρδίας, νὰ στροβίλῃ μετέπειτα κατὰ γῆς, καὶ νὰ τελείωσιν τὸ περιδέραιον, καὶ ἐκκενόντες συγχρότον, εἰς ἀνάκτυσιν καὶ μνήμην τοῦ τελευτήσαντος, τὰ ποτήρια των, νὰ τελειώσωσιν εὐθυμότατα τὴν σκηνὴν, χορεύοντες πολὺ λάκκις περὶ τὸν τάφον.

τῶν ἡμετέρων ἠθικῶν αἰσθημάτων, τῶν ἡμετέρων παθῶν. Ὅθεν καὶ αἱ γυναῖκες, ὧν τὸ κύριον ἐλατήριον εἶνε ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὸ αἰσθημα, ἀποδίδουσι πλειοτέραν σημασίαν εἰς τὰ χρώματα παρὰ οἱ ἄνδρες.

Ἐάν λοιπὸν τὸ φῶς μᾶς φαιδρύνει, ἐάν αἱ ἄριστοι σκιαὶ μᾶς ἐμπνεύουσιν αἰσθήματα μελαγχολικὰ καὶ μυστηριώδη, καὶ μᾶς προξενεῖ θλίψιν τῆς νυκτός τὸ σκότος, δὲν συμβαίνουσιν ἄνευ λόγου πάντα ταῦτα. Ἐάν διὰ τοὺς Ἰνδοὺς καὶ τοὺς μεσημβρινοὺς Σίνας τὸ λευκὸν χρῶμα εἶνε ἔμβλημα πένθους, τοῦτο προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι τὸ χρῶμα τῶν λαῶν τούτων εἶνε μέλαν ἢ ἡλιοκαεῖ, καὶ ἡ πρὸς τὸ μέλαν ἄκρα ἐναντιότης τοῦ λευκοῦ ἀνὰ τὴν ὄρασιν καὶ προξενεῖ θλίψιν. Ἄλλως δὲ σημειωτέον, ὅτι τὸ σύμβολον τοῦ πένθους ἀπανταχοῦ σημαίνεται διὰ τοῦ ἀχρῶμου ὄρου, τοιοῦτος δὲ ἐν τοῖς χρώμασιν ὄρος εἶνε καὶ τὸ λευκὸν ἐπίσης καὶ τὸ μέλαν, διότι ἐν ἐκείνῳ μὲν συμβαίνει ἐξαφάνισις, ἐν τούτῳ δὲ ἀπόσβεσις παντὸς χρώματος.

Καθ' ἑαυτὸ θεωρούμενον οἷονδήποτε χρῶμα ἔχει μικρὰν σημασίαν, ἢ δ' ἀρετὴ αὐτοῦ ἐφαίνεται ὀλιγκλήρος, μόνον ὅταν χρώμα τι συνδυασθῇ εἴτε ἐν ἀντιθέσει εἴτε ἐν ἀρμονίᾳ πρὸς ἄλλα χρώματα. Οὐχ ἦττον μεταξύ τῶν δύο τούτων ἄκρων, ἦτοι τοῦ λευκοῦ, ὅπερ συνάπτει ὅλας τὰς ἀκτίνας τοῦ ἡλίου, καὶ τοῦ μέλανος, ὅπερ δὲν ἀντανακλᾷ καμμίαν ἐξ αὐτῶν, ἕκαστον χρῶμα ἔχει πάντοτε ἰδίον τινα τόνον καὶ χαρακτῆρα, καὶ καθ' ὅσον μὲν πλησιάζει πρὸς τὸ ἄκρως ἀνοικτὸν, συγκινώμενον μετὰ τοῦ λευκοῦ, γίνεται βαθμηδὸν φαιδρότερον, καθ' ὅσον δὲ πάλιν πλησιάζει πρὸς τὸ ἄκρως βαθύ συγκινώμενον μετὰ τοῦ μέλανος, γίνεται βαθμηδὸν θλιβερότερον καὶ ἀφανέστερον. Ἐάν δὲ τὸ ἄκρως μέλαν εἶνε ἐν τῇ ἐνδυμασίᾳ τῶν Ἰσπανῶν ἔμβλημα εὐγενείας καὶ σύμβολον ὑπερηφανείας, τοῦτο προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι παρὰ τῷ δεισιδαίμονι τούτῳ λαῷ ἡ συμβρωπὴ στολῆ τοῦ ἱερέως θεοπρόσθη ὡς ἀξίωμα καὶ ὡς προνομία· ὁ λαὸς δὲ οὗτος εἶνε μὲν ὑπὸ τὴν θρησκευτικὴν ἐποψὴν ταπεινόφρων, ἀλλ' ὑπὸ τὴν κοσμικὴν ὅλως ὑπερήφανος.

Τὸ κίτρινον εἶνε τὸ πρωτότοκον τέκνον τοῦ φωτός· ὅθεν καὶ οὐδὲν θαυμαστὸν, ἂν ἔθνος χρωματογράφων, ὅποιοι εἶνε οἱ Σίνας, θεωροῦσιν αὐτὸ ὡς τὸ κάλλιστον τῶν χρωμάτων. Τὸ κίτρινον εἶνε ὁ αὐτὸς ἄνευ ὄρος παντὸς μεγαλοπρεπούς θεάματος. Μὲ τὸ χρῶμα τοῦτο ἔβαψεν ἡ φύσις τὴν χροίαν τῶν ἀνωτέρας τάξεως ἀνθρώπων φυλῶν· μὲ αὐτὸ ἐχρωμάτισε τὰ πολυτιμότερα μέταλλα, καὶ τοὺς δημοτικοὺς, ὡς τοὺς ἀποκαλεῖ ὁ Λινναῖος, δημητριακοὺς καρπούς, οἵτινες περιέχουσι τὰς ἀναγκαιοτέρας θρεπτικὰς οὐσίας. Τοῦτο τὸ χρῶμα φέρουσιν οἱ ὄρμαι στάχυος τοῦ σίτου καὶ τῆς σηκάλειος, οἱ σπόροι

τοῦ ἀραβοσίτου, καὶ αὐτῆς τῆς κριθῆς, ὡς καὶ τὸ λεπτὸν ἄχυρον, τὸ ὅποιον, μετὰ τὴν σταχυοφορίαν, πλέκουσαι αἱ γυναῖκες κατασκευάζουσι πῖλους, οἵτινες προφυλάττουσιν αὐτὰς ἀπὸ τοῦ ἡλίου, ῥίπτοντες ἅμα ἐπὶ τῆς χροιάς αὐτῶν σιάν χρυσοειδῆ.

Συγκινώμενον μὲ τὸ μέλαν τὸ κίτρινον χαρακτηρίζει τὸ ἐνδυμα τῶν φοβερωτέρων θηρίων καὶ τῶν ἐπικινδυνότερων μυῶν, τῆς τίγρεως, τοῦ πάνθηρος, τοῦ σφηκός· ἢ ἀντίθεσις δ' αὐτῆ τοῦ μέλανος καὶ κίτρινου ἀρέσκει πολὺ καὶ εἰς τὰς χῶρας, ὅπου ἐπικρατοῦσι πάθη φλογερά καὶ βίαια. Προσαρμόζεται ἄριστα εἰς τὰς Νουβίας καὶ Ἀραβίας, πρὸ πάντων δὲ ἀρέσκει εἰς τὰς Ἰσπανίδας, καὶ συνδυάζεται ἑναρμονίως μὲ τὸν ἐπίφοβον χαρακτῆρα τῶν μελαίνων ὄφρων καὶ τῶν σπινθηροδύλων ὀφθαλμῶντων, ἀφ' ὧν ἐξαστράπτει ἡ τόλμη καὶ ἡ ἀπειλὴ οὐχ ἦττον ἢ ὁ ἔρωξ.

Τὸ κόκκινον εἶνε τὸ ἐκλεκτὸν χρῶμα ὄλων τῶν λαῶν τοῦ κόσμου. Ἀπέχον ἐξ ἴσου ἀπὸ τὸ κίτρινον καὶ λευκὸν, ὡς καὶ ἀπὸ τὸ κυανοῦν καὶ μέλαν, εἶνε ὁ μέσος ὄρος ὄλων τῶν πρώτης τάξεως χρωμάτων, καὶ ἐν αὐτῷ συναντῶνται καὶ συναρμόζονται ἢ πρῶτα καὶ ἡ ἔσπερα. Ὅπως ζωογονεῖ τὴν ἀνθρώπινον μορφήν διαφαίνον τὴν κυκλοφορίαν τοῦ αἵματος, οὕτω καὶ ἐξαίρει πᾶσαν ἐπιφάνειαν, ἐφ' ἧς ὑπάρχει, καὶ τονίζει πᾶσαν ἀρμονίαν, ἧς συμμετέχει. «Μὲ τὸ κόκκινον χρῶμα, λέγει ὁ Βερναρδίνος Σαμπιέρρος, ἡ φύσις ἀναδεικνύει τὰ λαμπρότερα μέρη τῶν καλλίστων αὐτῆς ἀνθέων. Μὲ τὸ χρῶμα τοῦτο στολίζει τὰ πτερά τῶν πλειοτέρων πτηνῶν ἐν τῇ Ἰνδικῇ, καὶ μάλιστα κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ἐρώτων. Τότε δὲ ὀλίγα εἶνε τὰ πτηνὰ, ὅσα δὲν φέρουσι παραλλαγὴν τινα ἐλαφρὰν τοῦ λαμπροῦ τούτου χρώματος. Ἄλλα φέρουσι τὸ χρῶμα τοῦτο ἐπὶ τῆς κεφαλῆς των, ὡς οἱ λεγόμενοι λοξίαι ἢ καρδινάλιοι· ἄλλα φοροῦν περιστηθίδια, περιδέραια, κουκούλας, ἐπωμίδας ἐρυθράς. Πολλὰ δ' αὐτῶν διατηροῦσι μὲν τὸ ἀρχικὸν φαιὸν ἢ μελανωπὸν χρῶμα, ἀλλ' εἶνε οὕτως εἰπεῖν ἐστιλιθωμένα μὲ τὸ κόκκινον χρῶμα, ὡς νὰ ἐκυλίσθησαν εἰς ἰνδοκόκκινον, καὶ ἄλλα εἶνε πασπαλισμένα μὲ αὐτὸ, ὡς νὰ ἐρραντίσθησαν μὲ κόκκινον τινα ἐρυθρὰν».

Κατέχον τὸν διάμεσον ὄρον μετὰ τῆς ζωηρότητος τῶν ἀνοικτῶν χρωμάτων καὶ τῆς ἡρεμίας τῶν βαθέων ἢ σκοτεινῶν, τὸ κόκκινον χρῶμα ἐκφράζει τὴν ἀξιοπρέπειαν, τὴν μεγαλοπρέπειαν, καὶ τὸ ἐπιδεικτικόν. Ἐν τῇ στολῇ τῶν κακουργιόδικῶν ἔχει τι τὸ σοβαρὸν καὶ φοβερόν. Φερόμενον δ' ὁμοίως ἐπὶ τῆς στολῆς τῶν ἀνωτέρων λειτουργῶν τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, τῶν στρατιωτικῶν, καὶ ἐπὶ τῶν γυναικείων κοσμημάτων, ἀναλογεῖ κάλλιστα πρὸς τὴν ὑποδηλωμένην ὑπερηφάνειαν, ἀνδρείαν καὶ ψυχικὴν κ-

χυσιν. Ἐμφαίνει τὸ στερόδον τῆς θελήσεως, καὶ ἢ ἐλκύει, ἢ προκαλεῖ τὸ βλέμμα.

Ἡ ἔκφρασις τοῦ κυανοῦ εἶνε ἡ ἀγνότης. Ἡ ἔννοια τῆς τόλμης, τῆς ἀφρονίας καὶ τῆς ἠδονῆς εἶνε ἀσυμβίβαστος μὲ τὸ χρῶμα τοῦτο, ὅπερ διὰ τῆς σεμνότητος καὶ ἰδανικότητος αὐτοῦ ἐνθυμίζει τὸ ἄριστον τοῦ αἰθέρος καὶ τὴν διαύγειαν τῆς γαλκνιώσης θαλάσσης, ὡς ἐκ τοῦ ἀύλου δὲ καὶ αἰθερίου του χαρακτῆρος εἶνε ἐπόμενον ν' ἀρέσκη εἰς τοὺς ποιητάς. Δὲν ἀρμόζει ἀκόμη ἢ δὲν ἀρμόζει πλέον, ὅπως ἡ χροιά τοῦ χρυσοῦ καὶ τοῦ πυρός, εἰς τὴν ἡλικίαν τοῦ ἔρωτος. Ἄλλως δὲ τὸ κυανοῦν ὑπὲρ πάντα τὰ λοιπὰ χρώματα ἀνέρχεται μέχρι τῆς ὑπάτης καὶ καταβαίνει μέχρι τῆς νήτης τῆς χρωματικῆς διαπασῶν. Ὅθεν καὶ οὐδὲν πλησιάζει τὸσον πρὸς τὸ λευκὸν ὅσον τὸ ἀνοικτὸν κυανοῦν, — τὸ κυανοῦν, ὡς γνωστὸν, χρησιμεύει πρὸς λεύκανσιν τῶν ἀσπροδύλων, ὅπως καὶ οὐδὲν πλησιάζει τὸσον πρὸς τὸ μέλαν, ὅσον τὸ βαθύ κυανοῦν. Ἐπομένως, ἐπειδὴ τὸ χρῶμα τοῦτο δύναται εὐκολώτερον παντὸς ἄλλου νὰ ἐκτραπῇ πρὸς τὰ ἄκρα ἐναντία, καὶ ὁ χαρακτῆρ αὐτοῦ εἶνε λίαν εὐμετάβολος. Ἀνοικτὸν π.χ. δύναται νὰ προσαρμωθῇ κάλλιστα εἰς τὴν ἐνδυμασίαν ἀθώας κόρης, βαθύ δὲ εἰς τὰ ῥωμαντικὰ αἰσθήματα, εἰς τοὺς ἔσπερινους ῥεμβασμούς· τότε δὲ καὶ ὑποσημαίνει πνεῦμα, ὅπερ ἤρχισεν νὰ μὴ ἐνδιαφέρεται πλέον εἰς τὰ θετικὰ πράγματα, νὰ βέπη δὲ πρὸς τὴν μοναξίαν καὶ τὴν μυστηριώδη αἰγὴν.

Τὸ συμπληρωματικὸν τοῦ κυανοῦ χρῶμα, τὸ χρυσομήλινον (πορτοκαλί) ἀρμόζει εἰς ἄλλα πάλιν αἰσθήματα. Κρᾶμα φωτός καὶ θερμότητος, κίτρινου καὶ ἐρυθροῦ, λαμβάνει λαμπρὸν μέρος εἰς τὰς σκηνογραφίας τοῦ σύμπαντος, διότι ἀφ' οὗ ζωογονήθη τὰς διαφορὰς ἐωθινὰς ἀρμονίας, διέρχεται ἐπειτα τὰς διαφορὰς παραστάσεις τῆς δύσεως, καὶ προσθέτει ἀπειραριθμούς χρωματικὰς φθορὰς εἰς τὰ διάφορα καὶ ἀδιακόπως νέα θεάματα, ὅσα μᾶς παριστάνει ὁ πρὸς τὴν δύσιν αὐτοῦ ὑποχωρῶν ἥλιος. Ἄλλ' ἐν τῷ γυναικείῳ κόσμῳ τὸ χρυσομήλινον δὲν εἶνε δυνατόν νὰ χοροστατήσῃ εἰμὴ κατὰ μικρὰς δόσεις, ἐν παρέργῳ, καὶ ὡς τις ἡχὴ μόνον ἢ συμφωνία, πρῶτον διότι τοῦ χρώματος τούτου δόσις ἐνυπάρχει εἰς τὰς δύο κυρίας χροιάς τῶν λαῶν, ὅσοι δὲν εἶνε μέλανες, καὶ δεύτερον διότι ὑπάρχει ἐλαφρὰ τις ὀξύτης ἐν τῷ χρυσομήλινῳ χρωματι, ὅπως καὶ ἐν τῷ καρπῷ, ἐξ οὗ παρωνομάσθη.

Τὸ χρῶμα, δι' οὗ ἡ φύσις ἔβαψε τὸ ἔδαφος ὄλων τῶν γραφικῶν τῆς πινάκων, εἶνε τὸ πράσινον, ὅθεν καὶ αὐτὸ πρέπει νὰ χρησιμεύῃ ὡς βᾶσις ὄλων τῶν ἄλλων χρωμάτων. Συνδυάζεται θαυμασίως μὲ τὸ κίτρινον καὶ κυανοῦν, ἅτινα εἶνε οἱ γεννήτορες του· ἐξαίρει τὸ κυανοῦν, καὶ

δὲν ὑπάρχει ἄνθος ἢ καρπὸς ὄριμος, οὐτινος τὸ χρωματικὸν σύνολον νὰ μὴ τονίξῃ καὶ διὰ τινος πρὸς ἑαυτὸ ἢ ἀναλογίας ἢ ἀντιθέσεως. Συγκρινῶν τὴν λαμπρότητα τοῦ κίτρινου διὰ τῆς ἡρεμίας τοῦ κυανοῦ εἶνε συγχρόνως ζωηρὸν καὶ συνεσταλμένον, καθαρὸν καὶ τρυφερόν. Τὸ πράσινον διεγείρον ἰδέας προσηνεῖς καὶ ἡδέιαις, ἀναμνήσεις χαριέσσης, ὡς ἡ τοῦ ἔαρος καὶ τῶν λοιπῶν ἐπαγγελιῶν τῆς φύσεως, εἶνε φύσις ἐπιτήδειον εἰς τὸ ν' ἀνακουφίξῃ τὸ πνεῦμα, ὅπως ἀνακουφίξει καὶ τὴν ὄρασιν· μόνον δὲ συνδυαζόμενον μετὰ τοῦ μέλανος, δύναται νὰ χρησιμεύῃ ὡς σύμβολον θλίψεως. Τότε δὲ ὁ χαρακτῆρ αὐτοῦ ἀναλογεῖ πρὸς τὰ φυτὰ, τὰ βλαστάνοντα ἐν μέσῳ τῶν ἐρειπίων, ὅπως ὁ κισσός, καὶ πρὸς ἐκεῖνα, ὅσα συνήθως μεταχειρίζονται πρὸς ἐπικύσμησιν τῶν τάφων.

Ἄλλὰ μετὰ τὸ ἐρυθροῦ καὶ τοῦ κυανοῦ κεῖται χρῶμα, ὅπερ ἐκφράζει θαυμασίως τὴν συγκέντρωσιν, τὸν συγκροπτόμενον πλοῦτον, τὴν μελαγχολίαν. Τὸ χρῶμα τοῦτο εἶνε τὸ ἰώδες. Περιέχει τὸ ἐρυθρὸν τῆς ζωῆς, ἀλλὰ τὸ ἐρυθρὸν συνεσκιασμένον ὑπὸ τοῦ κυανοῦ. Ἡ καθολικὴ ἐκκλησία καθιέρωσε τὸ ἰώδες χρῶμα ἐν καιρῷ τῆς νηστείας, καὶ ἂν ἡ ποδὴρης ἐσθῆς τῶν ἐπισκόπων εἶνε ἰόχρους, τοῦτο προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι τὸ ἰόχρουν τοῦτο, φέρον ἀνακεκραμένην ἐν ἑαυτῷ πλείονα ἢ ἡ ἴρις δόσιν τοῦ ὑσγίνου χρώματος, προσεγγίζει εἰς τὸ πορφυροῦν, καὶ ὑποκρύπτει τοιοῦτοτρόπως ὑπὸ κυανῆν τινα κόκκιν, τὴν ὑπερηφάνειαν καὶ τὴν φλογερότητα τοῦ ἐρυθροῦ. Τὸ ἰώδες, καθ' ἃ παριστᾷ ἡμῖν τὸν ἀληθῆ τὸν τόνον τὸ ἡλιακὸν φάσμα, εἶνε χρῶμα, ὅπερ ἔσχε ποτὲ λάμψιν καὶ πλοῦτον, δὲ δὲν ἔχει νῦν. Πρὸς τὸ ἰώδες προσεγγίζει πολὺ τὸ κυανοῦν τῆς χαμαιδάφνης, πρὸς ἧς τὴν θεᾶν ἐσκίρτα ἡ καρδιά τοῦ Ῥουσσώ.

Ἐκ τούτων ἐπιτεταί ὅτι τὰ χρώματα, αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ θεωρούμενα, ἔχουσι χαρακτῆρα οὐ μόνον ὀπτικόν, ἀλλὰ καὶ πῶς ἠθικόν, ὡς σενῶς συνεχόμενα πρὸς τὸ αἰσθημα, ἀνεξαρτήτως τῆς θρησκευτικῆς ἐννοίας ἢ τῆς ἐθνικῆς προτιμήσεως, ἧτις διακρίνει αὐτὰ παρὰ τοῖς διαφοροῖς λαοῖς, ὅπως π.χ. οἱ Ἀραβες καὶ οἱ Τούρκοι τιμῶσι τὸ πράσινον χρῶμα, διότι αὐτὸ προετίμα καὶ ὁ Μωάμεθ. Τὰ πάντα λοιπὸν δὲν εἶνε ἄσχετα, ἀθαίρετα, ἄστατα, ἀκόμη καὶ ὅταν πρόκηται περὶ τοῦ πλέον ἀθαίρετου, τοῦ πλέον ἀστάτου πράγματος, ὅπως νομίζομεν, τοῦ χρώματος. Ἐν τῇ ἐνδυμασίᾳ ὅμως καὶ ἐν τῷ στολισμῷ τὸ χρῶμα δὲν ἔχει τὴν ἰδίαν καὶ κυρίαν αὐτοῦ ἔκφρασιν, εἰ μὴ ὅταν εὐρίσκειται μόνον, ἢ ἐπικρατῇ, τουτέστιν ὅταν τὰ λοιπὰ χρώματα, ὅσα τὸ συνοδεύουσι, χρησιμεύουν μόνον εἰς τὸ νὰ δώσωσι τόνον εἰς τὴν εὐγλωττίαν του, ἢ νὰ συντελέσωσιν εἰς τὸν θοῖαμβόν του.

ΑΘΗΝΑΙΚΑΙ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

III'

Τῆς ΚΥΡΙΑΣ Χ***, ΕΙΣ ΠΑΡΙΣΙΟΥΣ.

Ἐν Ἀθήναις, τῆ 24 Φεβρουαρίου 1880.

Τί κόσμος! τί θόρυβος! τί δόλοισι! Τί πλῆθος συνωθούμενον εἰς τοὺς δρόμους! Πόσοι καὶ ποιοὶ μετρηφισμένοι! Πόσαι καὶ ποιαὶ φωναί, καὶ πόσος πάταγος, καὶ πόσα συρίγματα, καὶ πόσος... κονιορτός! — Καὶ κονιορτός; — Καὶ κονιορτός, ἀγαπητή μου, μ' ἔδην τὴν πρό τοιῶν ἡμερῶν βροχήν, ἥτις εἶχεν ἀπελπίσει τοὺς Ἀθηναίους βλέποντας πνιγομένην σχεδὸν ἐντὸς τοῦ πλοῦ τὴν ἀπὸ τῶν Κρονίων προσδοκωμένην διασκεδάσιν των.

Πρὸ μικροῦ μόλις ἐπέστρεψα παραζαλισμένη καὶ κεφαλαλοῦσα εἰς τὴν οἰκίαν μου, ἀφοῦ ἐπὶ δύο σχεδὸν ὀλοκλήρους ὥρας περιήλθον τὴν ὁδὸν Αἰόλου ἀπὸ τῆς πλατείας τῆς Ὀμοροίας μέχρι τῆς μακαρίας τῆς λήξει Ὠραίας Ἑλλάδος, καὶ ἐκεῖθεν τὴν ὁδὸν Ἐρμού μέχρι τῆς πλατείας τοῦ Συναγματοῦ, καὶ ἐκεῖθεν τὴν ὁδὸν Σταδίου μέχρι τοῦ Σολωνείου, καὶ ἐκεῖθεν πάλιν τὴν ὁδὸν Αἰόλου, καὶ πάλιν τὴν ὁδὸν Ἐρμού, καὶ καθεξῆς καὶ καθεξῆς, ὡς ἔλεγεν ὁ μακαρίτης Ἀσώπιος. Τὸ τί ἐπατήθη κατ' αὐτὴν μου τὴν περιήγησιν, τὸ τί διεσκέδασα, καὶ ἐξεκωφάθην, καὶ ἐγέλασα, καὶ... ἀηδίασα, δὲν περιγράφεται. Φαντάσου... πλὴν εἶν' ἀδύνατον νὰ τὸ φαντασθῆς. Ἐπρεπε νὰ ἦσο μαζύ μου πρὸ ὀλίγων ὥρων, νὰ πάθης ὅ,τι ἔπαθον, νὰ ἴδης ὅ,τι εἶδον, νὰ ἀκούσης ὅ,τι ἤκουσα, διὰ νὰ συλλάβης ἀμυδρὰν τινὰ ἰδέαν τῆς διασκεδάσεως, ἣν ἀπῆλαυσεν ἡ Ἀθηναία φίλη σου κατὰ τὰς ἐφετεινὰς Ἀπόκρυφους. Ὁ ἀπροσπαθήσω μολοντοῦτο νὰ σοῦ μεταδώσω ἀτελῶς τὰς ἐντυπώσεις μου, διότι τὰς ἔχω νωπὰς ἀκόμη, καὶ μὴ μοῦ συνειρησθῆς ἂν σοῦ γράψω ἀτακτὰ καὶ συγκεχυμένα, διότι συγκεχυμένον καὶ ἀτακτον εἶνε εἰς τὴν κεφαλὴν μου ὅ,τι οὔτε τάξιν ἠδύνατο νὰ ἔχη, πολὺ φυσικῶς, οὔτε εἰρημὸν οὔτε μέθοδον.

Ἐν πρώτοις καὶ πρὸ πάντων γενικῆ καὶ οὐχί λίαν εὐχάριστος ἐντύπωσις τῶν Κρονίων τῆς σημερινῆς Κυριακῆς εἶνε δι' ἐμὲ ἡ παντελής σχεδὸν ἔλλειψις εὐφωῶν μεταμφίσεων. Ἐκτὸς δύο ὥραίων ἐξαίρεσεων, τὰς ὁποίας θ' ἀπαντήσωμεν μετ' ὀλίγον, τὸ πολὺ καὶ ἀμέτρητον πλῆθος τῶν ἐφετεινῶν εἰδώλων περιελάμβανε μετρηφισμένους κοινούς, οὐδὲν παριστάνοντας, οὐδὲν λέγοντας, νομίσαντας δέ, φαίνεται, ὅτι ἀρκετὴ διασκεδάσις ἦτο καὶ δι' αὐτοὺς καὶ διὰ τὸ θεώμενον πλῆθος, νὰ φορέσωσιν ἐν ἐνοικιασμένῳ domo, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον κομψὸν καὶ καθάριον, νὰ ἀκριβοπληρώσωσι μίαν ἀλαξάν, καὶ νὰ περιέρχονται οὕτω τὰς λεωφόρους, σκορπίζοντες φασόλια κατὰ τοῦ πλῆθους—ἡ σπατάλη των δὲν προέβη μέχρι κορυφῶν—ἡ μοιράζοντες τυπωμένην τὴν εὐφωῶν των δι' ἐπισκεπτηρίων φε-

ρόντων τὴν φράσιν: «M. Rigolopoulo et Cie. Nā māz γράφετε», καὶ ἀκούοντες κύκλω των τὰ πλῆθη φωνοῦντα ἐν χορῶ τὴν φράσιν τοῦ συμμοῦ Κόφ' το! Κόφ' το! Μὴ μ' ἐρωτᾶς ἐπὶ τοῦ παρόντος τί σημαίνει ἡ περιέργος αὐτῆ φράσις, τὴν ὁποίαν, μιμούμενον τοὺς παρισίνους, καθιέρωσεν ἐφέτος τὸ ἀθηναϊκὸν κοινόν. Θὰ τὴν ἀκούσωμεν μετ' ὀλίγον ἐντονωτέραν, καὶ τότε θὰ σοῦ τὴν ἐξηγήσω.

Ἄν θέλῃς, δός μου τώρα διανοητικῶς τὸν βραχιονά σου, καὶ πηγαίνωμεν πρὸς στιγμὴν νὰ ἀναμιχθῶμεν εἰς τὸ ρεῦμα τοῦ πλῆθους, ὅπερ φέρεται πυκνὸν ἀπὸ τῆς πλατείας τῆς Ὀμοροίας πρὸς τὴν ὁδὸν τοῦ Αἰόλου. Προσοχὴ μὴ μᾶς πατήσουν, ἢ μὴ πατήσωμεν ἡμεῖς κανὲν ἐκ τῶν ἀπειραριθμῶν νηπίων, τὰ ὅποια σύρουσι κατόπιν των αἱ φιλόστοργοι αὐτῶν μητέρες διὰ νὰ τὰ διασκεδάσωσι!

Περὶ τὸν ὄψοθεν, νὰ σταθῶμεν ἐνώπιον τοῦ μικροῦ αὐτοῦ θεατρίδιου, τὸ ὅποιον περικλείει ὀλοκλήρον μίαν καὶ μόνην ῥυπαρὰ σινδῶν, καὶ εἰς τοῦ ὁποίου τὴν ἀνοικτὴν θυρίδα κινουῦνται ἐνθεν κἀκεῖθεν δύο τρεῖς πλαγγῶνες, συνδιαλεγόμεναι ἀκατανόητα διὰ τοῦ στόματος τοῦ κινουμένου αὐτὰς θεατρῶνου. Εἶνε τόσον ἀδέξια, ὥστε οὐδὲ νὰ δωρῶσι κἂν προσηκόντως δὲν καταρθῶνασιν. Ἄς προχωρήσωμεν. Ἄ! Ἰδοὺ εὐθὺς ἐν κάρβον, τοῦ ὁποίου οἱ κάτοικοι διασκεδάζουσιν ἀναντιρρήτως, ἀδιαφοροῦντες ἂν διασκεδάζουσιν οἱ θεαταὶ των. Ἡλειφθησαν προχειρῶς ὅ,τι χρῶμα εἶχε πρόχειρον ὁ γείτων των βαφεύς ἄλλος κυανοῦν, ἄλλος ἐρυθρόν, ἄλλος κίτρινον, καὶ ἄλλος, ὀλιγαρκέστερος, ὀλίγην ἀσβόλην ἀπὸ τῆς ἐστίας του! Ἐβόρεσαν ὅ,τι εἶδον· οἱ μὲν τὸ πάπλωμά των, οἱ δὲ τῶν συζύγων των τὰ φορέματα, ἄλλοι πῆλους ὑψηλοῦς, καὶ ἄλλοι σπυρίδας ἀνεστραμμένας. Ἐξέυξαν εἰς τὸ παραχῶδες των ἄρμα ἐν ἔτι ἄλογον περιπλέον, ἐκάθισαν ἐπ' αὐτοῦ ἓνα των σύντροφων, ὅστις σοβαρὸς καὶ ἀτάραχος ἐπιδεικνύει τὰς μέχρι μηροῦ γυμνάς καὶ κιτρινοβαφεῖς ῥωμαλέας του κνήμας, καὶ ἀφοῦ δι' ὀλίγων ὀκτάδων ῥητινίτου ἐκανόνισαν προσηκόντως τὴν ψυχικὴν των διάθεσιν, ἐκίνησαν θριαμβευτικοί, ἄδοντες καὶ ἀλαλάζοντες, οὐδὲν ὀλίγον δὲ ἀνησυχῶντες περὶ τοῦ παρισταμένου πλῆθους, ὅπερ οὐδὲ νὰ κυττάξωσι κἂν καταδέχονται. Δὲν ἤξεύρω διατί, ἀλλὰ μ' ἀρέσκουσιν οἱ μιλιτοπάρεσι αὐτοὶ ἀρματηλάται. Οὐδὲν ἐμπαίζουσιν, οὐδ' ἔχουσι τὴν ἀξίωσιν νὰ ἐμπαίζωσι. Διασκεδάζουσι μόνον, διότι τοῦτο καὶ μόνον ἠθέλησαν, καὶ ἐννοοῦσι τὰς Ἀπόκρυφους κατὰ τὴν ἀληθῆ καὶ φυσικὴν αὐτῶν σημασίαν, ἀπαράλλακτα ὅπως ἐνόουν τὰ Κρόνια των οἱ παλαιοὶ Ῥωμαῖοι. Τοὺς προτιμῶ μυριάκις τῶν ἀνόστων δομινοφόρων, δι' ὧν ὁ αὖξων πολιτισμὸς τοῦ ἐλληνικοῦ καὶ ἡ ξενικὴ μίμησις ἀντικατέστησαν σήμερον τοὺς παλαιότερους μακη-

δόρους, τοὺς κουδουράτους διαβόλους καὶ τοὺς τουρκαλάδες.

Ὀλίγον περαιτέρω, ἐπὶ τῆς πλατείας τῆς Τραπεζῆς, παίζουσι τὰ πασίγνωστα ῥόπαλα. Τὰ γνωρίζεις βεβαίως ἐν πάσῃ αὐτῶν τῇ ἀηδία καὶ ῥυπαρότητι, ὥστε περιττὸν εἶνε νὰ σταματήσωμεν. Non guarda e passa! Ἄς ῥίψωμεν δὲ μόνον, ἂν θέλῃς, μίαν δεκάραν εἰς τὸν τενεκὸν τοῦ θεατρῶνου. Παρέκει προφαίνεται ἀπὸ τῆς παρόδου τῶν Ἀγίων Θεοδώρων τὸ γεγραμκὸς ἤδη ἀλλὰ παραδόξως ἀνανεωθὲν ἐφέτος Γαῖταράκι. Κερδοσκοπικὴ καὶ αὐτὴ μεταμφίσις, ὡς τὰ ῥόπαλα καὶ τὸ διὰ πλαγγῶνων θέατρον, ἅτινα πρὸ μικροῦ ἀπνητήσαμεν. Διαφέρει δὲ μόνον κατὰ τοῦτο ἐκείνων, ὅτι οἱ θιασῶταί του εἶν' ἐφέτος καθαριώτερον καὶ εὐπρεπέστερον ἐνδεδυμένοι, μολοντί τὰ λευκὰ σινδάλια τῶν κυριῶν των, ὅσον εὐρείας καὶ ἂν ἔχουσι τὰς διαστάσεις, ὑποφέρουσι τὰ πάνδεινα ὑπὸ τῶν ἔτι εὐρυτέρων ποδῶν, τοὺς ὁποίους περικλείουσι.

Δόξα τῷ Θεῷ! Ἰδοὺ καὶ εἰς εὐφωῆς μασκαρᾶς. Εἶνε ἀπόγως ἐνδεδυμένος μελανὴν ἀναξυρίδα καὶ μελανὸν ἐπενδύτην, κουθωμένον μέχρι πώγωνος, φορεῖ ὑψηλὰ μέχρι γονάτων ὑποδήματα, φέρει πτεριστήρας ἤχηρους καὶ μεγάλους, καὶ κρατεῖ μᾶστιγα. ἔχει τὸ ἦθος αὐταρκῆς καὶ τὸ βῆμα βαρὺ, πάλλει δὲ τὴν μᾶστιγά του, ὡς ἀνθρωπος ἔτοιμος νὰ μαστίσῃ τὸν πρῶτον, οὐτινος ἤθελε τὸν δυσχερεστήσει τὸ ἦθος. Ἀντὶ παντὸς προσωπεῖον, καλύπτει τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ὀλοκλήρον ὠραία καὶ ἐπιτυχεστάτη ὄνου κεραλή. Μαντεύεις βεβαίως τί θέλει νὰ σατυρίσῃ; πολὺ φοβοῦμαι ὁμως, μὴ τὸ μαντεύσωσι καὶ ἄλλοι ἐντὸς ὀλίγου, καὶ ὁ τολμηρὸς σατυριστὴς ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν οἰκίαν του μώλωπας φέρων πολλῶν; καὶ μετάνοιαν πλείονα.

Ἄς προχωρῶμεν ἐν τούτοις, καταστέλλουσαι ὅσον δυνατόν τὴν περιέργειάν μας, διότι τὸ πλῆθος εἶνε πυκνόν, καὶ τὸ ρεῦμά του δὲν ἐπιτρέπει ἀνέτους παρατηρήσεις. Ἄλλως τε καὶ δὲν ἔχομεν τι περιέργον νὰ παρατηρήσωμεν. Οὐτε ὁ νεανίσκος αὐτός, ὅστις θέλει δῆθεν νὰ σατυρίσῃ τοὺς γυναικείους συμμοῦς, καὶ περιεβλήθη πρὸς τοῦτο πᾶν δυνατόν καὶ ἀκατονόμαστον ῥάκος· οὔτε οἱ ἐφ' ἀμάξης ἐκεῖνοι δύο, οἵτινες ἐκρυψάν τὰς μικρὰς των κεφαλὰς ἐντὸς μεγαλειτέρων ἐκ ναστοχάρτου, τὰς ὁποίας ἀναγκάζονται νὰ ὑποκρατῶσι διὰ τῶν χειρῶν των· οὔτε ὁ μείραξ οὗτος, ὅστις ἐφόρεσε πορφυροῦν ἐπώμιον καὶ πορφυρᾶν φενάκην καὶ διευθύνει μόνος του τὸ κομψὸν του ἀμάξιον, εἶνε θεάματα παρατηρήσεως ἀξία. Ἄς κάμψωμεν λοιπὸν τὴν γωνίαν τῆς Ὠραίας Ἑλλάδος, καὶ ἄς τραπῶμεν τὴν ὁδὸν τοῦ Ἐρμού.

Πλῆθος συμπαγές, ἐντὸς τοῦ ὁποίου μόλις κατορθοῖ νὰ κινήται ἡ δεξιὰ πάντοτε βλίνουσα σιρὰ τῶν ἀμαξῶν· ἐξῶσται πλήρεις περιέργων·

ἀλλ' οὐδεὶς σχεδὸν μετρηφισμένος, ἐκτὸς τῶν ἐποχουμένων δομινοφόρων. Ἀδύνατον νὰ στραφῶμεν πρὸς τὰ ὀπίσω ἄς ἀφήσωμεν νὰ μᾶς κινή τὸ ρεῦμα.

Ἄ! τέλος πάντων ἄς ἀναπνεύσωμεν! ἐφθάσαμεν εἰς τὴν πλατείαν τοῦ Συναγματοῦ. Ἐδῶ ἤμποροῦμεν κάπως νὰ κινήθωμεν καὶ μόναι μας. ἤμποροῦμεν δὲ καὶ νὰ σταθῶμεν εἰς καμυϊαν γωνίαν, διὰ ν' ἀπολαύσωμεν τὴν χαριτωμένην θέαν τοῦ θυμασίου αὐτοῦ ἐπιηθεῖου ῥήτορος, ὅστις, ὅτε μὲν ἐν περιπαθεῖ κατανύζει, ὅτε δὲ μετὰ ζωηροῦ ἐνθουσιασμοῦ, ἐκφωνεῖ ἐπιηθεῖον λόγον εἰς τεθνεῶτα. . . ὄνον, τὸν ὅποιον σύρει μεθ' ἑαυτοῦ ἐντὸς κάρβου, καὶ ἐξάγει τὰς πολυειδεῖς τοῦ μακαρίτου ὑπηρεσίας πρὸς τὴν πατρίδα. Σημειῶσαι καὶ αὐτὸν ὡς δευτέρον εὐφωῶν μετρηφισμένον, καὶ ἄς προχωρήσωμεν πρὸς τὴν ὁδὸν Σταδίου.

Τί εἶνε αὐτοὶ; Φουστανελλοφόροι ἀρειμάνιοι, πάλλοντες τὰ κυρτὰ των ξίφη, στρέφοντες τὸν μύστακά των, καὶ περικυκλῶντες ἐν ἀλαλαγμῶ τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν, ὅστις, ἰππεύων σοβαρώτατον ὄνον καὶ ἀνέτως ἐπὶ μαλακῶν προσκεφαλαίων ἀναπαυόμενος, ἀρκεῖται καπνίζων τὴν καπνοσύριγγά του ἐν πλήρει ψυχικῇ γαλήνῃ. Τίνα ἐκστρατεῖαν ἄρα γε παρωδεῖ ἡ κομικὴ αὐτῆ πομπή; Τὸ παριστάμενον πλῆθος φαίνεται κατενθουσιασμένον. Φωνάζει, ἐπευφημεῖ, κροτεῖ τὰς χεῖρας, καὶ κραυγάζει μετὰ παραφορᾶς τὴν φράσιν τοῦ συμμοῦ: Κόφ' το! Κόφ' το!

Ἄλλὰ τί λοιπὸν σημαίνει ἡ παράδοξος αὐτῆ φράσις; Οὐδὲν ἄλλο ἢ: Ἀρκεῖ! Φθάει! Ἄρμύζει, δὲν ἄρμύζει, ὁ λαὸς ὑποδέχεται δι' αὐτῆς καὶ συνοδεῖ πάντα παρερχόμενον μετρηφισμένον, καὶ ἰδίως τοὺς κομψοὺς δομινοφόρους τῶν ἀμαξῶν, πρὸς τοὺς ὁποίους, μὰ τὴν ἀλήθειαν, δὲν φαίνεται ἀδικῶς ἀποτεινομένη ἡ κραυγὴ τοῦ πλῆθους. Εἶνε τόσον ἀνοστοὶ! τόσον ἀνοστοὶ! Ἄν δὲ θέλῃς νὰ μάθης καὶ πόθεν ἡ καταγωγὴ τοῦ Κόφ' το, λυπούμαι μὴ δυναμένη νὰ σοῦ μεταδώσω ἀκριβῆς τι καὶ ὀριστικόν. Συζητήσεις γίνεται μεγάλη τὰς ἡμέρας αὐτὰς ἐν Ἀθήναις, γινώμαι συζητοῦνται πολλαὶ περὶ τῆς φύσεως καὶ τῆς ῥίζης τοῦ πράγματος, λογομαχία αὐτόχρημα βυζαντινῆ ἀνεπτύχθη μεταξὺ τῶν ἀρμοδίων, ἀλλὰ δὲν κατορθώθη ἐτι νὰ διαλευκαθῆ. ὡς λέγουσιν οἱ φιλολόγοι, τὸ ζήτημα. Πιθανώτατον φαίνεται, ὅτι ἀφορμὴν ἔδωκε πρῶτην εἰς τὸ Κόφ' το γηραιὸς τις ἐφημεριδοπώλης, ἀγαπῶν ὑπερβολικὰ τὰ πνευματώδη ποτά, καὶ σταματῶν συχνὰ πυκνὰ πρὸ τῆς θύρας τῶν οἰνοπωλείων, ἵνα δροσίῃ τὸν κουραζόμενον λάρυγγά του δι' ἄλλεπαλλήλων ῥακοποτιῶν. Τὰ ζιζάνια τῶν ὁδῶν, ἅτινα ἐβαπτίσθησαν προσφάτως ἐπὶ τὸ ποιητικώτερον ὑποδηματοσμήκται, — οἱ ἄλλως ἀμαθέστερον καὶ εὐνοητότερον λαοῦστροι καλούμενοι, — ἤρχισαν φωνοῦντα Κόφ'

το εἰς τὸν δυστυχῆ ἐφημεριδοπώλην, καὶ ἐκ τούτου ἢ φράσις. Ἄλλοι, ὡς προσεῖπον, λέγουσιν ἄλλ' ἄλλ' ἡμεῖς, καὶ αἱ δύο, εἰμεθα ἀπερίεργοι, καὶ δὲν ἀνησυχούμεν, ἐννοεῖται, πολὺ πρὸς τὴν τύρβην τῶν πολυπραγμονούντων, εἰς οὓς πολὺ φοβούμαι, ὅτι πρέπει ἐπὶ τέλους, ἀρμοδιώτατα αὐτὴν τὴν φορὰν, νὰ φωνήσῃ τις : *Κόφ' το.*

Σ. ΦΙΛ.

Γνώμαι καὶ ἀνέψεις ἠθικαὶ τοῦ δουκὸς

ΔΕ-ΛΑ-ΡΟΣΦΟΥΚΩ

[Μετάρρασις Γ. Ζωχιοῦ.]

397.

Ἐν γένει μὲν, δὲν τολμῶμεν νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἡμεῖς μὲν ἀμοιροῦμεν ἐλαττωμάτων, οἱ δὲ ἡμέτεροι ἐχθροὶ πάσης στεροῦνται ἀρετῆς, ἐν λεπτομερείᾳ ὅμως τὰ πράγματα ἀναμετροῦντες, σχεδὸν παραδεχόμεθα ταύτην τὴν ἰδέαν.

398.

Ἐξ ὅλων τῶν ἐλαττωμάτων αὐτοῦ ὁ ἀνθρώπος τὸν ἕκονον εὐκολώτερον ὁμολογεῖ. Νομίζει δὲ, ὅτι τῶν μὲν εἰρηνικῶν ἀρετῶν πάρεδρος αὐτὸς εἶναι, τῶν δὲ λοιπῶν ἀναστέλλει μὲν τὰς λειτουργίας, δὲν ἀναιρεῖ ὅμως τὸ κράτος αὐτῶν ἀπὸ βάρων.

399.

Ἐψοῦται ὁ ἀνθρώπος καὶ χωρὶς τῶν βοηθημάτων τῆς τύχης. Ἄνυφοὶ δὲ αὐτὸν τὸ ἦθος αὐτοῦ, τὸ διακρίνον αὐτὸν ἀπὸ τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων καὶ οἷον ἐξ ἀφορίζον αὐτὸν πρὸς ἐκτέλεσιν πραγμάτων μεγάλων. Συντελεῖ δὲ εἰς τοῦ ἀνθρώπου τὴν ὕψωσιν καὶ ἡ ἀξία, ἣν αὐτὸς εἰς ἑαυτὸν κατὰ μικρὸν μεταδίδει, καὶ δι' ἧς ἐξαρπάζει τῶν ἄλλων τὸ σέβας. Δι' αὐτῆς δὲ συνήθως τιθέμεθα ὑπεράνω τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων χρησιμεύει δὲ αὐτῇ εἰς τοῦτο πλειότερον καὶ τῆς ἐνδόξου καταγωγῆς, καὶ τῶν δημοσίων ἀξιωμάτων, καὶ αὐτῆς ἐστὶ τῆς προσωπικῆς ἰκανότητος.

400.

Πολλοὶ ἀνθρώποι ἀξιοὶ δὲν ἀνυφούνται, ἀλλ' οὐδεὶς ἀνυψώθη πάντῃ ἀνάξιος¹.

ΔΑΝΕΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑ

Κατὰ τὸ τελευταῖόν του εἰς Παρισίους ταξειδίων ὁ Βολταῖρος ὑπέφερε πολὺ ἀπὸ τὰς ἀπειροπληθεῖς ἐπισκέψεις ἀνθρώπων πάσης τάξεως.

Νέος τις συγγραφεὺς μετρίας ἰκανότητος, ἀλλ' ὑπερμέτρως κενόδοξος, ἐνόμισε χρέος του νὰ ὑπάγῃ καὶ αὐτὸς νὰ προσφέρῃ τὰ σεβάσματά του εἰς τὸν Νέστορα τῆς φιλολογίας, καὶ ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ ἐπαρουσιάσθη εἰς αὐτόν.

Εἰσῆλθη εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ φιλοσόφου, πρὸς

1. Ἐν τῷ 216 ἀρ. τῆς Ἐστίας ἐδημοσιεύθησαν τὰ ἀπὸ 389-396 ἀποσπάσματα, ἐν δὲ τῷ ἀρ. 217 ἀντὶ τῶν ἀνωτέρω 397-400, ἐδημοσιεύθησαν κατὰ παραδρομὴν τὰ ἀπὸ 401-406. Σ. τ. Δ.

δὲν ἀπέτεινε τὰς φιλοφρονήσεις του διὰ τῆς ἐξῆς προσφωνήσεως :

— Μεγάλε ἀνερ ! Ἐρχομαι σήμερον νὰ χαιρετήσω τὸν Ὀμηρον· αὐτίον θὰ ἔλθω νὰ χαιρετήσω τὸν Σοφοκλέα· μεθαύριον τὸν Πλάτωνα, τὰς δὲ ἀκολουθοῦς ἡμέρας . . .

— Κύριε, ὑπέλαβεν ὁ Βολταῖρος, δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ κάμετε ὅλας τὰς ἐπισκέψεις σας μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ;

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

* Ἡ ματαιότης εἶνε ὁ ἀφρὸς τῆς φιλοδοξίας.
** Οἱ μὲν ποιηταὶ ἀποκρυσταλλοῦσι τὴν ἰδέαν, οἱ δὲ δικηγόροι τὴν βευστοποιοῦσι.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Κατὰ τὰς πολυαριθμοὺς παρατηρήσεις τῶν σοφῶν Γερμανῶν κκ. Βίργκοβ καὶ Κόν, ἡ μυωπία φαίνεται ὅτι ἐξήρηται πρὸ πάντων ἐκ τῶν ὠρῶν τῆς ἐργασίας, εἰς ἣν ὑποβάλλεται ὁ ἀνθρώπος κατὰ τὴν παιδικὴν του ἡλικίαν καὶ ἐκ τοῦ ἀνεπαρκοῦς φωτισμοῦ. Ὄθεν καὶ καθ' ὅσον ἡ κατὰ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν ἐργασία αὐτῆ διήρκεσε 2, 4, 6 ὥρας, ἡ ἀναλογία τῶν μυῶπων ἀπεδείχθη ὡς 17, 29 καὶ 40 τοῖς 0[0] μεταξὺ τῶν ὑποβληθέντων εἰς τὴν ἰατρικὴν ἐξέτασιν.

Ὁ καλῖτερος φωτισμὸς εἶνε ὁ ἐνεργούμενος ἐκ δύο ἀντιθέτων μερῶν, ἡ ἀνωθεν ἐκ τῆς ὁροφῆς.

Ἡ καύσις τῶν νεκρῶν διεδόθη βαθμηδὸν ἐκ Μεδιολάνων καθ' ὅλην τὴν Λομβαρδίαν. Ἀπὸ τοῦ 1876 μέχρι 1 Ἰανουαρίου 1880 ἐγένοντο ἐξήκοντα καύσεις νεκρῶν, ὧν αἱ μὲν πενήκοντα ἐν Μεδιολάνοις, αἱ δὲ δέκα ἐν Λαύδα.

Ἀπόσπασμα τοῦ Μοντεσκιῦ ἐπιστρέφοντος ἐκ περιηγήσεώς του εἰς τὴν ἄλλοδαπὴν :

Ἡ Γερμανία εἶνε τόπος διὰ νὰ ταξειδεύῃς, ἡ Ἰταλία διὰ νὰ διατρίβῃς, ἡ Ἰσπανία διὰ ν' ἀγαπήσῃς, ἡ Ἀγγλία διὰ νὰ σκεφθῇς, ἡ Ἐλβετία διὰ νὰ περιπατήσῃς, καὶ ἡ Γαλλία διὰ νὰ ζήσῃς.

Ἡκουσα προχθὲς τὸν ἐξῆς διάλογον ἐν τινι αἰθούσῃ. Πρώτησέ τις διὰ τί εἶνε τόσον δύσκολον πρᾶγμα νὰ εὕρῃ τις σήμερον εἰς τὰς Ἀθήνας μίαν οἰκίαν καλῶς κυβερνωμένην, ἐν καλὸν *voikouyridr*.

— Καὶ ποίαν ἄλλην αἰτίαν θέλετε παρὰ τὴν φοβερὰν αὐτὴν ὑπερτίμησιν τῶν τροφίμων . . . τὴν πολυτέλειαν αὐτὴν τὴν ἀχαλίνωτον . . .

— Ὅχι ! Ἡ αἰτία εἶνε ὅτι αἱ μὲν νέαι ὑπανδρύνονται κυρίως διὰ νὰ ἐξέρχωνται τῆς οἰκίας, οἱ δὲ ἄνδρες κυρίως διὰ νὰ μένωσιν εἰς τὴν οἰκίαν.

Εἰς Ἀναγνωστῆς.

ΜΙΑ ΣΥΜΒΟΥΛΗ ΚΑΘ' ΕΒΔΟΜΑΔΑ

Μὴ δάνειζε ποτὲ χρήματα, ἀλλὰ μόνον δίδε. Δίδων κάμνεις ἀχαρίστους, ἐν ᾧ δανειζὼν κάμνεις ἐχθρούς.